

Specialeafhandling

Når kvinder bliver gengangere på krisecenter

Louisa Bøg Ennoual – 20051640

Lene Kirkegaard – 20170808

Vejleder: Mette Rømer

Anslag: 191.789

Juni 2019

Aalborg Universitet

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde

Abstract

This thesis is revolved around a qualitative study that is built on professionals' experiences with battered women, who have been residents at women's shelter. The primary empirical data has been collected at a women's shelter, which has been part of a three-year government-funded project (satspuljemidler) that ended in the end of 2018. The project included a test of the CTI method (Critical Time Intervention) - a method used on the battered women once they leave these women's shelter. The main objective of this project was to offer the women intensive support when relocated, with the purpose of supporting the women to a greater extent in the critical transition from staying at a women's shelter to establishing their own homes.

The thesis aims to create an understanding of the mechanisms that may be at risk when battered women experience difficulties escaping the violence, which thus increases the risk of the women having to be relocated at a women's shelter once again. We specifically investigate five mechanisms; stigmatization, shame, normalization of violence, class affiliation, and gender, and how these mechanisms are important in relation to women's difficulties in escaping this violence. Furthermore, it examines whether the CTI project has been able to meet these difficulties in relation to the five mechanisms mentioned. Finally, we discuss the CTI project as social effort towards the target group. For the theoretical analysis, we have used theories that mainly reflect the interactionist and critical perspective. We conclude that all five mechanisms can apply when we want to understand battered women's struggles, when it comes to escaping the violence. Furthermore, in relation to the first four mechanisms, we can deduce that the CTI project has been able to meet the difficulties they experience, when trying to escape the violence. In relation to gender, the project cannot adjust to this in the same way, but instead merely support the women through an appropriate understanding of the gender-roles. From the concluding discussion, we deduce that the CTI project has created positive changes for some women, but also has its limitations when it comes to women with extensive and complex issues. Finally, we conclude that the project has created a change on the individual level, but when it comes to the institutional level, we do not believe that it has had any sizable effect.

Indhold

1. Indledende del.....	5
1.1 Indledning.....	5
1.2 Problemfelt.....	5
1.2.1 To voldsforståelser	6
1.2.2 Vold og voldens former	7
1.2.3 Kvinder på krisecenter	8
1.2.4 Skam og stigmatisering.....	9
1.2.5 Kontakt til praksis	10
1.2.6 Indkredsning	12
1.3 problemformulering	12
1.4 Begrebsafklaring	13
1.5 Samfundsmæssig kontekstualisering	14
1.6 Vold i parforhold - et socialt problem	18
1.7 Præsentation af Aalborg Krisecenter	18
1.8 Præsentation af CTI-metoden og CTI-projektet for kvinder på krisecenter.....	20
2. Metode	22
2.1 Kvalitativ metode.....	22
2.2 Metodisk tilgang - abduktiv	22
2.3 Videnskabsteoretiske refleksioner	23
2.4 Inspirationsmøde.....	26
2.5 Data - individuelle interviews	27
2.5.1 Udvælgelse og præsentation af informanter	27
2.5.2 Semistrukturerede interview.....	30
2.5.3 Fremgangsmåde og interviewguides.....	31
2.6 Databearbejdning og analysestrategi.....	32
2.6.1 Transskribering	32
2.6.2. Kodning.....	32
2.6.3 Analysestrategi	33
2.7 Metode kritik	34
3. Første analysedel: Stigma og skam.....	35

3.1 Indledning.....	35
3.2 Stigma.....	35
3.3 Skam.....	44
4. Anden analysedel: Normalisering af volden, klassetilhørsforhold og køn.....	53
4.1 Normalisering af volden og klassetilhørsforhold.....	53
4.1.1 Klassetilhørsforhold - fire typologier.....	58
4.2 Køn.....	65
5. Tredje analysedel: CTI-projektet – imødekommelse af kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden?.....	73
6. CTI-projektet som social indsats – En analytisk diskussion.....	78
7. Konklusion.....	84
8. Litteraturliste.....	88
9. Bilag.....	94

1. Indledende del

1.1 Indledning

Vold i parforholdet er tidligere blevet opfattet som et privat anliggende, hvor det idag anses som et socialt og samfundsmæssigt problem. Nærværende speciale omhandler det sociale arbejdes indsats i overgangsfasen fra kvindekrisecenter til anden social indsats. Gennem kvalitative studier søger vi at anlægge et aktørperspektiv, der tager udgangspunkt i de professionelles forståelser og perspektiv. Vi finder overgangsfasen interessant, idet vi søger at opnå en forståelse for volden og de sociale problemer, der kan spille ind, når kvinder bliver gengangere på krisecenter. Socialt arbejde er også imødekommelsen af sociale problemer. I forlængelse heraf ser vi ligeledes nærmere på, hvorvidt CTI (Critical Time Intervention) som metode, i et nyligt afsluttet satspuljemiddelprojekt, har kunne imødekomme voldsudsatte kvinders vanskeligheder med at bryde med volden. Endeligt vil vi diskutere dette projekt som social indsats over for voldsudsatte kvinder, der har haft ophold på krisecenter.

1.2 Problemfelt

38.000 kvinder skønnes at have været udsat for fysisk partnervold i 2017, lyder tallet i en undersøgelse foretaget af Syddansk Universitet (Deen et. al. 2018: 8). Med udgangspunkt i denne undersøgelses resultater, fastslår Socialstyrelsen, helt indledningsvist, i deres rapport, *Årsstatistik 2017 - kvinder og børn på krisecenter*, at vold mod kvinder begået i parforholdet er et omfattende problem i dagens Danmark (Socialstyrelsen 2018: 2). Antallet af kvinder, der har været udsat for fysisk partnervold, er omtrent uændret fra 2005 og frem til de seneste resultater fra 2017 (Dean et al. 2018, 52). Antallet af kvinder, der har været udsat for fysisk partnervold, svarer til 1,6 % af alle danske kvinder over 16 år. Særligt udsatte er de unge kvinder mellem 16-24 år, hvor godt 3 % har været udsat for fysisk vold begået af deres partner (Deen et al. 2018: 26). Desuden er unge kvinder i højere grad udsat for gentagen fysisk partnervold (ibid.). Dermed ses ung alder, således som en risikofaktor for kvinders udsættelse for fysisk vold i parforhold (ibid.: 4)

Hvis vi, helt overordnet, ser på fysisk vold er der ikke en markant forskel blandt kvinder og mænd, hvor ca. 4 % af begge køn har været udsat for fysisk vold i 2017 (Dean et al. 2018, 7). Dog ses der en forskel mellem de to køn, hvis vi retter fokus mod den fysiske vold i parforhold. Her er kvinder i højere grad end mænd udsat for fysisk vold fra en nuværende eller tidligere partner, mens mænd oftere udsættes for fysisk vold fra en fremmed person (ibid. 20, 23, 25). Som allerede nævnt skønnes det, at ca. 38.000 kvinder udsættes for fysisk vold i parforholdet, mens antallet af mænd, der er udsat for fysisk partnervold skønnes at være ca. 19.000 (Danner.dk). Fysisk vold i parforholdet har dermed en kønsmæssig slagside, hvor kvinder i langt højere grad udsættes end mænd. Med det for øje er køn en vigtig og uundgåelig faktor, når vi taler om fysisk vold i parforhold og derfor bliver begrebet kønsbaseret vold også relevant. Kønsbaseret vold kan defineres således, at volden udspiller sig på baggrund af parternes kønnede identiteter. Volden fortolkes gennem køn, når de involverede parter forstår volden ud fra kønsforestillinger om ansvar og rettigheder (Dannerskiold-Samsøe: 29). Kønsbaseret vold kan eksempelvis komme til udtryk, hvis en mand slår sin hustru, med en overbevisning om, at det er hans ret som mand at afstraffe sin ulydige hustru (ibid.).

1.2.1 To voldsforståelser

Der hersker to overordnede teoretiske forståelser af mænds vold mod kvinder, hvor volden enten forklares med *fordi de kan* eller *fordi de ikke kan lade være* (Dannerskiold-Samsøe et. al 2011:37). Den første teoretiske forståelse bygger på den kønsbaserede vold, som skyldes ulighed kønnene imellem, hvor magt og dominans er centrale begreber. Denne forståelse af volden er forenelig med det feministiske perspektiv, hvor samfundsmæssig kønsulighed ligger til grund for mænds vold mod kvinder (ibid.). Den anden forståelse af mænds vold mod kvinder, bygger på et udviklingspsykologisk og socialiserings teoretisk perspektiv, hvor mandens vold er et udtryk for en tidlig indlært adfærd (ibid. 38). Manden er givetvis selv vokset op i et voldeligt hjem og ved konfliktsituationer tyr han selv til vold i mangel på bedre. Her er begrebet afmagt centralt (ibid.). De to lidt karikerede voldsforståelser, af mænds vold mod kvinder, finder vi relevante, da forståelsen for voldens tilblivelse vil være afgørende for, hvordan feltet tilgås i forhold til bekæmpelse og

forebyggelse af feltet. Vi vil senere i vores analyse referere tilbage til disse to polariserede forståelser af volden.

1.2.2 Vold og voldens former

Hidtil præsenterede tal og fakta er udelukkende fokuseret omkring den fysiske vold, men vold defineres i dag, som mere og andet end blot fysisk vold. Per Isdal, norsk psykolog, har gennem mange år beskæftiget sig med vold i sit professionelle virke. Isdal definerer vold således:

Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom ar denne handling skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil. (Isdal 2000: 36)

Ifølge Isdal, skal alle handlinger som påfører andre smerte, er krænkende eller skræmmende, opfattes som vold (ibid. 38). Han betragter dog den fysiske vold, som den mest grundlæggende voldsform, fordi den har magten til at påvirke vores fysiske eksistens, forstået på den måde, at frygten for eget liv kan komme i spil (ibid. 45). Isdal ønsker med sin definition af vold at sætte fokus på handlingen og handlingens konsekvenser. Han opfatter vold, som en relationel handling, altså en handling der foregår mellem mennesker, hvor essensen af handlingen er magt (ibid.). Isdal mener, at den fysiske vold blot er én af mange handlingsalternativer, som kan kaldes vold (ibid.) Isdal opererer med fem former for vold: fysisk vold, psykisk vold, seksuel vold, materiel vold, og latent vold (ibid. 39). Truslen om fysisk vold er ofte tilstede, i kombination med én eller flere af ovennævnte voldsformer og denne trussel kan medvirke til at styrke virkningen af disse (ibid. 45). Den fysiske vold defineres som, anvendelse af enhver form for fysisk magt, som påfører en anden smerte eller skader. Psykisk vold defineres som, alle måder at skade, skræmme eller krænke på, som ikke er fysiske, altså magten til at styre og dominere gennem trusler. Seksuel vold defineres som, handlinger rettet mod en andens seksualitet, som påfører smerte, skader eller skræmmer og krænker og dermed får personen til at gøre noget mod deres vilje. Materiel vold defineres som,

handlinger rettet mod ting eller genstande, som ved at de virker skræmmende eller krænkende kan resultere i, at den anden gør noget mod sin vilje (ibid. 43-49). Latent vold adskiller sig delvist fra de andre voldsformer og skal forstås sådan, at muligheden for vold, er med til at styre handlinger og adfærd. Ofte kan denne voldsform være den mest styrende, hvis der er tale om vold i nære relationer, såsom parforhold, idet risikoen og frygten for ny vold, fuldstændigt gennemgribende kan dominere adfærden af den voldsudsatte. Således bliver volden altid til stede i kraft af sin mulighed (ibid. 67). Udover Isdals fem definitioner af vold, opereres der også inden for feltet med økonomisk vold, hvilket defineres som nægtet adgang til penge, eller at den voldsudsatte sættes i gæld mod sin vilje (LOKK.dk). Per Isdals definitioner af voldsformerne kan ses afspejlet i Landsorganisationen for Kvindekrisecentre (LOKK) og må dermed betragtes som anerkendte og brugbare i praksisfeltet med voldsudsatte kvinder i Danmark.

1.2.3 Kvinder på krisecentre

Der er adskillige indsatser, der arbejder med vold i parforhold og voldsudsatte kvinder. Indsatserne kan være af afgørende betydning for at støtte den voldsudsatte kvinde til at bryde med volden. En central aktør i arbejdet med kvinder, som er udsat for vold i parforholdet, er indsatserne på landets kvindekrisecentre, der både tilbyder ambulante rådgivning og ophold. I 2017 var der i Danmark 47 kvindekrisecentre, svarende til 463 pladser (Socialstyrelsen 2018: 4). Ud af de 38.000 kvinder, som har været udsat for fysisk partnervold i 2017, var det en mindre andel, der fik ophold på krisecenter. Tal fra Danmarks Statistik viser, at 1.687 kvinder blev indskrevet på et kvindekrisecenter i 2017 (Socialstyrelsen 2018: 4). Ud af disse kvinder havde 243 ophold på et krisecenter mere end én gang i løbet af året (ibid.). Således var der ca. 2000 ophold på kvindekrisecentre i Danmark i 2017. Ifølge *Årsstatistikken 2017 - kvinder og børn på krisecentre* havde 27 % af kvinderne på landets krisecentret haft to eller flere ophold på krisecenter i deres voksenliv (Socialstyrelsen 2018, 20). Det svarer til, at hver fjerde kvinde, der havde ophold på krisecenter i 2017 var genganger med minimum ét krisecenterophold bag sig fra tidligere i sit voksenliv. Dette vidner om, at et højt antal af de kvinder, der har haft ophold

på krisecenter, har svært ved at bryde med volden og dermed vanskeligt ved for bestandigt at etablere et liv uden vold.

I 2015 udarbejdede Rambøll en evalueringsrapport, til Socialstyrelsen, af landets kvindekrisecentre. I rapporten påpeges nogle karakteristika for kvinder på krisecenter og der konkluderes, at kvinderne på en række parametre har færre ressourcer, sammenlignet med den øvrige kvindelige befolkning i Danmark (Rambøll 2015: 3). I tråd med at ung alder ses som en risikofaktor for kvinders udsættelse for fysisk vold i parforhold, som tidligere nævnt, er kvinder på krisecenter ligeledes i gennemsnit meget unge. Rapporten viser, at over halvdelen af de indskrevne kvinder på krisecentre er mellem 18 og 34 år (ibid.: 13). Dertil har kvinderne et lavere uddannelsesnivea, en markant ringere tilknytning til arbejdsmarkedet og i højere grad på kontanthjælp eller dagpenge, sammenlignet med kvinder generelt i Danmark (ibid.: 15). Desuden er kvinder på krisecentre hyppigere i kontakt med sundhedsvæsenet, i højere grad dømt for kriminalitet og har langt oftere været anbragt uden for hjemmet eller modtaget andre foranstaltninger under deres opvækst, sammenlignet med den almene kvindelige befolkning (ibid.: 15,16,19). Trods det fremgår af rapporten, at kvinder på krisecentre er en heterogen gruppe (ibid. 3), vidner karakteristikken om, at kvinder på krisecentre er mindre ressourcestærke på en række områder, der spænder fra uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet, til sociale- og sundhedsmæssige forhold. Dertil påpeger Socialstyrelsen, at den etniske baggrund fordeler sig således, at 48 procent af de indskrevne kvinder på krisecenter i 2017 var etnisk danske eller efterkommere, 41 procent var indvandrere og for de sidste 10 procent var det uvist, hvilken herkomst der var tale om (Socialstyrelsen 2018: 4).

1.2.4 Skam og stigmatisering

Indledningsvist i vores specialeproces havde vi en antagelse om, at skam er en mekanisme, der kunne være relevant at studere nærmere, når vi ønsker at undersøge feltet, voldsudsatte kvinder på krisecenter. Det at leve i et voldeligt parforhold kan være tabuiseret og skamfuldt og formentligt noget, kvinden vil forsøge at holde skjult for sin omverden. Beslutningen om at tage ophold på krisecenter og dermed bekendtgøre overfor sin omverden, at man har levet i et voldeligt parforhold, anser vi ligeledes som en

begivenhed, der kan være forbundet med megen skam. Ligeledes fandt vi stigmatisering interessant i relation til en antagelse om, at voldsudsatte kvinder, der har været på krisecenter, kan få påført et stigma af deres omverden. Dette forstået således, at kvinderne kan blive tilskrevet negative egenskaber, i kraft af, at de har været udsat for partnervold. Heraf kunne tænkes en stigmatisering som svag, eftergivende, uselvstændig, en dårlig mor eller lignede miskrediterende egenskaber. Efter nærmere indføring i feltet og søgen i litteratur, fik vi bekræftet at ovenstående to begreber er essentielle (Plantener, P. & Schacht-Petersen, Karsten 2015: 83).

1.2.5 Kontakt til praksis

Indledningsvist i vores specialeproces rettede vi henvendelse til Aalborg Krisecenter i ønsket om at lade os inspirere af viden og erfaringer fra de professionelle i praksisfeltet, inden vi lagde os endeligt fast på nærværende speciales fokus. Efter afholdelse af et inspirationsmøde med professionelle fra Aalborg Krisecenter, fik vi et indblik i, hvad de på nuværende tidspunkt er optaget af og hvilke aktuelle udfordringer de står overfor i det sociale arbejde med kvinder på krisecenter. Krisecentret har netop deltaget i et 3-årigt projekt, finansieret af satspuljemidler gennem Socialstyrelsen, for kvinder med ophold på krisecenter, som afsluttede i udgangen af 2018. Projektet bestod i at afprøve metoden, *Critical Time Intervention*, (CTI) overfor kvinder, der fraflytter et krisecenter og baggrunden var at nedbringe antallet af kvinder, der mere end én gang får behov for at tage ophold på krisecenter (Socialstyrelsen.dk). Under projektet var der ansat to CTI-medarbejdere til at samarbejde med Aalborg Krisecenter med fokus på at støtte kvinden ved udflytning. Den enkelte kvinde blev ved udflytning, tilbudt støtte fra en CTI-medarbejder i de efterfølgende 9 måneder med det overordnede formål at forbedre kvindens mulighed for at etablere et liv uden vold (ibid.). Under projektet oplevede personalet på krisecentret, at kvinderne i mindre grad var angste for udflytning og de havde lettere ved at give slip på krisecentret, idet bevidstheden om muligheden for hjælp, fra CTI-medarbejderen, gav dem en tryghed. Personalet påpeger, at udflytningen fra krisecentret er en særlig sårbar periode for kvinderne, idet de skal stå på egne ben efter at have levet i en beskyttet verden på krisecenter. Mange af kvinderne har aldrig boet alene og kan være nervøse for denne nye situation. Tal fra Socialstyrelsen viser, at 41 procent af de kvinder, der har opholdt sig på

krisecenter, efterfølgende flytter til egen ny bolig og de skal dermed etablere sig i et nyt hjem (Socialstyrelsen 2018: 30). Ud fra personalets udsagn, har CTI-medarbejderen fungeret som et sikkerhedsnet for kvinderne i tiden efter endt ophold på krisecenter. I kraft af projektets afslutning, udtrykte de professionelle på krisecentret, en frustration over en manglende mulighed for at kunne tilbyde kvinderne den intense støtte, i overgangsfasen til egen bolig, som var kernen i CTI-projektet.

CTI-projektet blev ved dets afslutning evalueret af Deloitte, der udarbejdede en evalueringsrapport (Deloitte 2019). Rapporten præsenterer en resultatmåling, der tager udgangspunkt i ti udviklingsområder, som kvinderne og CTI-medarbejderne har besvaret via spørgeskemaer fire gange gennem CTI-forløbet. Områderne vedrører blandt andet kvindernes sikkerhed, netværk, helbred, økonomi og varetagelse af børn (50). Resultaterne viser, at kvinderne gennem de ni måneder, overordnet har flyttet sig positivt på alle ti parametre (ibid.: 46, 51). I resultatevalueringen er det dog kun muligt at sandsynliggøre projektets udbytte, idet der ikke eksisterer en kontrolgruppe, hvorpå samme resultatmålinger er foretaget blandt kvinder, der er fraflyttet et krisecenter, men som ikke har været en del af et CTI-forløb (ibid.: 19). Således kan det blot uddrages af resultatmålingen, at kvinderne i CTI-projektet har udviklet sig positivt på de ti parametre gennem forløbet. Der er dog lavet en effektmåling på baggrund af registerdata om uddannelse og beskæftigelse, der indikerer en positiv effekt af CTI-projektet, i relation til en styrket tilknytning til arbejdsmarkedet på længere sigt (ibid.: 66). Her er effekten målt ud fra en sammenligning med en kontrolgruppe, der er udvalgt ud fra observerbare karakteristika i overensstemmelse med kvinderne i indsatsgruppen (ibid.: 65-66). Rapporten konstaterer, at det endnu er for tidligt at undersøge det samlede udbytte af CTI-projektet relateret til et samfundsøkonomisk perspektiv (ibid.: 65). Rapporten påpeger, at ophold på krisecenter er en af de store økonomiske udgifter i forbindelse med vold, hvorfor det vil være en stor besparelse, hvis CTI-metoden kunne forhindre genindskrivning af kvinder på krisecenter samt en stor gevinst rent menneskeligt for den enkelte kvinde. Rapporten hævder afslutningsvist, at de nuværende tal kan indikere at færre, der har modtaget et CTI-forløb bliver genindskrevet på krisecenter. Dog er det endnu for tidligt at konkludere noget, idet der kan gå år mellem kvinders ophold på krisecenter (ibid.: 72).

1.2.6 Indkredsning

Med udgangspunkt i problemfeltet, stiller vi os undrende overfor, at hver fjerde kvinde, som har haft ophold på krisecenter, vender tilbage igen, idet det viser et billede af, at en relativ stor andel af kvinderne ikke formår at bryde med volden og fastholde et liv uden vold. Derfor ønsker vi i nærværende speciale at skabe forståelse for, mekanismer der kan spille ind, når kvinderne ikke formår at bryde med volden efter endt ophold på krisecenter. Som det fremgår af problemfeltet, var formålet med CTI-projektet at nedbringe antallet af gengangere på kvindekrisecentre, hvilket evalueringen af Deloitte ikke har kunnet måle en effekt af endnu. På baggrund heraf, er vi interesseret i at undersøge de professionelles opfattelse af, hvorvidt projektet har kunne imødekomme nogle af kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden. CTI-projektet har fungeret som en intensiv social indsats for voldsudsatte kvinder i overgangsfasen efter endt krisecenterophold, hvorfor vi ønsker at undersøge og diskutere, hvilken betydning projektet har haft for kvinderne og hvem, der har kunne profitere af indsatsen.

1.3 problemformulering

Hvordan kan vi forstå antallet af gengangere af voldsudsatte kvinder på krisecenter og hvorledes har CTI-projektet, som en social arbejdes metode, kunne imødekomme kvindernes vanskelighederne med at bryde med volden?

Underspørgsmål

1. Hvordan kan vi forstå stigma og skam i relation til kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden?
2. Hvordan spiller mekanismerne normalisering af volden, klassetilhørsforhold og køn ind i forhold til kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden?
3. Hvordan har CTI-projektet som social indsats kunne imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden i forhold til de undersøgte mekanismer?

For at operationalisere vores problemformulering, har vi udarbejdet tre underspørgsmål. Det første underspørgsmål vil vi besvare gennem en teoretisk analyse, hvor vi vil inddrage Erving Goffmans teori om stigma og Brene Browns teori om skam, idet vi finder disse mekanismer relevante at undersøge, når vi ønsker at forstå kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden.

Dernæst ønsker vi at besvare vores anden analysedel gennem en teoretisk analyse, hvor vi vil se nærmere på tendensen til at normalisere volden, hvor vi inddrager Eva Lundgrens teori samt betydningen af klassetilhørsforhold. Sidst i anden analysedel vil vi undersøge, hvordan køn spiller ind i relation til kvindernes sårbarhed, her anlægger vi et feministisk perspektiv. Vi ønsker ligeledes i anden del at skabe en forståelse for kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden i forhold til disse tre mekanismer. Vi finder det både relevant at undersøge det relationelle arbejde og kvindernes position i samfundet, hvorfor vi inddrager teorier, der tager afsæt i forskellige teoretiske perspektiver, nemlig det interaktionistiske perspektiv overfor et mere kritisk strukturelt perspektiv. Dette med baggrund i, at vi finder begge aspekter betydningsfulde i forhold til kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden, og dermed potentielt blive genganger på krisecenter.

Det tredje underspørgsmål vil vi besvare gennem en empirisk analyse, hvor vi vil undersøge, hvordan CTI-projektet som social indsats har kunne imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden, i forhold til de undersøgte mekanismer.

Afslutningsvis vil vi gennem en analytisk diskussion kaste lys over CTI-projektet, som social indsats overfor de voldsudsatte kvinder, der har haft ophold på krisecenter.

1.4 Begrebsafklaring

At bryde med volden, forstår vi som, når den voldsudsatte kvinde efter endt krisecenter ophold formår ikke at vende tilbage i et voldeligt forhold. Hvis det lykkedes kvinden at

bryde med volden, vil hun dermed lykkedes med at etablere en hverdag og et liv uden vold.

1.5 Samfundsmæssig kontekstualisering

Nærværende afsnit er en samfundsmæssig kontekstualisering, hvor vi vil skitsere den kontekst vold i parforhold udspiller sig i. Først vil vi kort lave et historisk oprids over udviklingen i synet på vold i parforhold samt krisecentrenes tilblivelse og indsats gennem tiden. Dernæst vil vi redegøre for udviklingen af den politiske ramme gennem de sidste to årtier samt redegøre for, hvorledes den aktuelle politiske kontekst udspiller sig i relation til specialets målgruppe.

I det traditionelle samfund havde en herre revselsesret, forstået på den måde, at han havde ret til fysisk at straffe sine underordnede, som blev defineret ved familiemedlemmer eller tjenestefolk (Det Kongelige Bibliotek). Således havde enhver mand, med hjemmel i loven, ret til at slå sin hustru og børn og først i 1921 ophævedes mandens ret til at slå sin hustru i Danmark (Retsinformation 1997). Trods dette forblev partnervold en tabuiseret og fortiet problematik, der altovervejende blev holdt inden for hjemmets fire vægge i mange år, indtil Kvindebevægelsen i 1970'erne satte partnervold på dagsordenen (Mandag Morgen 2011,19). I kraft af at kvindepolitiske græsrodsorganisationer bidrog til at synliggøre vold i parforhold, blev der skabt en debat herom i det offentlige rum (ibid.).

I slutningen af 1970'erne blev de første kvindekrisecentre etableret af kvindebevægelsen, her i blandt Dannerhuset i København, som er et af de mest kendte krisecentre i landet. Sidenhen blev der oprettet kvindekrisecentre i de fleste dele af landet (Mandag Morgen 2011: 19). Nogle krisecentre blev etableret i et samarbejde med kommunen, mens andre centre åbnede uden offentlig støtte. Kvindebevægelsen etablerede krisecentrene i et forsøg på at løse voldsproblemer i parforhold, som endnu ikke var højt prioriteret på den politiske dagsorden. Mange af krisecentrene blev båret af frivillige kræfter og tanken var at arbejde ud fra begrebet "kvinde hjælper kvinde" (ibid.). I midten af 1980'erne var antallet af kvindekrisecentre vokset til cirka 30 på landsplan og i 1987 stiftedes Landsorganisationen

af Kvindekrisecentre (LOKK), hvis funktion bestod i at være paraplyorganisation for landets krisecentre samt varetage deres interesser. Idag står LOKK derudover for tiltag, hvoraf flere er politisk bestemt, i forbindelse med undervisning, vidensindsamling og rådgivning, hvor de blandt andet tilbyder en døgnåben telefonisk rådgivning til voldsudsatte kvinder (ibid.: 20).

Siden etableringen af de første kvindekrisecentre tilbage i 1970'erne, på initiativ af kvindebevægelsen, har den offentlige sektor langsomt engageret sig mere og mere i den sociale indsats mod vold i parforhold (Mandag Morgen 2011: 20). I starten blot med økonomisk støtte til etableringen af nye krisecentre, for senere at indgå et mere formaliseret samarbejde, krisecenter og kommune imellem. Med kommunalreformen i 2007 forpligtedes kommunerne til at tilbyde midlertidigt ophold til kvinder, der har været udsat for vold i parforholdet, jf. Serviceloven § 109 (ibid.), som lyder som følgende:

“Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til kvinder, som har været udsat for vold, trusler om vold eller tilsvarende krise i relation til familie- eller samlivsforhold. Kvinderne kan være ledsaget af børn, og de modtager under opholdet omsorg og støtte.” (Lov om Social Service)

Med kommunalreformen blev kommunerne ligeledes forpligtet til at udfærdige kvalitetsstandarder for deres kvindekrisecentre samt sørge for at disse standarder efterleves (Mandag Morgen 2011: 21). Kommunernes stigende engagement og indflydelse på landets kvindekrisecentre har betydet at centrene, har været igennem en udvikling fra at være uafhængige græsrodsorganisationer, til at blive en del af det offentlige system. Denne udvikling har betydet, at den voldsudsatte kvinde på krisecenter i dag, langt oftere, mødes af fagprofessionelt personale, fremfor tidligere, hvor arbejdet byggede på frivillige kræfter. Filosofien bag arbejdet med voldsudsatte kvinder på krisecenter har dermed udviklet sig fra en tanke om at “kvinde hjælper kvinde” til “professionel hjælper kvinde” (ibid.: 21).

Skiftende regeringer har siden 2002 udarbejdet fire nationale handlingsplaner, i relation til at forebygge og bekæmpe vold i nære relationer, herunder partnervold. Disse nationale handlingsplaner har videreudviklet og styrket de eksisterende indsatser på området (Regeringen 2014: 9). Tiltagene og indsatserne i de fire handlingsplaner er mange og retter sig både til den voldsudsatte, voldsudøveren, børn i familien samt fagpersonale, der arbejder med vold i familien. Handlingsplanerne er herunder oplistet med udgivelsesår og titel:

- 2002: Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder
- 2005: Handlingsplan til bekæmpelse af mænds vold mod kvinder og børn i familien
- 2010: National strategi til bekæmpelse af vold i nære relationer
- 2014: Indsats mod vold i familien og i nære relationer - National handlingsplan

I den seneste nationale handlingsplan fra 2014 ytrede forhenværende SRSF-Regering, at danskernes holdninger, gennem de sidste 20 år, har ændret sig i henhold til vold i familien og vold i nære relationer. Fra at anse vold i familien, som et primært privat anliggende, opfattes problematikken i dag, i langt højere grad, som et samfundsproblem (Regeringen 2014: 18). Regeringen konstaterede i samme handlingsplan, at vold i familien fortsat er et problem i Danmark, hvorfor de som regering ønskede at bekæmpe volden, hvilket blandt andet kom til udtryk gennem ét af regeringens sociale 2020 mål. Målet var her, at andelen af kvinder, der havde behov for at tage ophold på krisecenter mere end én gang, skulle reduceres med mindst 30 % (Regeringen 2014, 7). Regeringen hævdede ligeledes, at vold i nære relationer ikke er i overensstemmelse med et samfund, der skal bygge på respekt og ligestilling og konstaterede yderligere, at volden skaber utryghed, sundhedsproblemer, reduceret velfærd og er begrænsende for ofrenes livskvalitet- og udfoldelse. Dertil fastslås det i handlingsplanen, at alle har ret til et liv uden vold, hvorfor de som regering vil tage ansvar for at bekæmpe vold i familien (ibid.).

I 2014 tiltrådte Danmark sig Europarådets Konvention om forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet, den såkaldte Istanbul-konvention (Retsinformation 2014). Institut for Menneskerettigheder hævdede i den forbindelse, at konventionen både opstiller krav og sætter visse standarder, der skal leves op til og dermed kan den være

med til at styrke og målrette indsatsen mod vold i nære relationer i Danmark (Institut for Menneskerettigheder 2014a). Institut for Menneskerettigheder har i 2014 udarbejdet en rapport, hvor ovennævnte konventions betydning for dansk ret blev analyseret og hvor der blev gjort status på den danske indsats, som sammenholdes med de krav konventionen opstiller (Institut for Menneskerettigheder 2014b). I rapporten problematiseres det, at trods politiindsatsen skønnes at spille en afgørende rolle i indsatsen over for vold i parforhold, varierer denne indsats markant politikredsene imellem, hvilket kan resultere i af ofrene får en ganske uensartet retsbeskyttelse (ibid.: 10).

I en kronik i Politiken fra 2018 sættes der fokus på Europarådets evaluering i 2017 af Danmarks ratificering af Istanbulkonventionen (Politiken 2018). Helt overordnet i evalueringen kritiseres Danmark for at området mangler politisk opmærksomhed og økonomiske ressourcer (ibid.). Voldsudsatte kvinder og børns sikkerhed skal opprioriteres, hvor politiet i langt oftere grad bør bortvise den voldelige partner, således resten af familien ikke skal flytte på krisecenter og forlade de vante omgivelser. Ligeledes fastslår Europarådets eksperter, at Danmark kønsneutraliserer volden og anerkender dermed ikke, at mænds vold mod kvinder er historisk betinget og forankret i sociale og strukturelle kulturer (ibid.). Dertil konkluderes det, at psykisk vold bør kriminaliseres direkte i dansk straffelov, hvilket Istanbul-konventionen foreskriver (ibid.).

Netop den psykiske vold har været på den politiske dagsorden i de seneste måneder i Danmark og et lovforslag om specifik kriminalisering af psykisk vold blev vedtaget den 1. april 2019 (Retsinformation 2019).

Idet der ikke er udarbejdet en handlingsplan eller strategi på området siden 2014 og den internationale kritik fra Europarådets eksperter, i relation til at leve op til kravene i Istanbulkonventionen, kan noget tyde på at området trænger til et skærpet fokus fra politisk side. Vedtagelsen om kriminalisering af psykisk vold, kan være et skridt i retningen af et tilbagevendende fokus på feltet.

1.6 Vold i parforhold - et socialt problem

Hvad der definerer et socialt problem, kan være svært at indfange og vanskeligt at konkretisere. Lektor i samfundsfag ved den Sociale Højskole i Odense, Peter Bundesen, definerer sociale problemer således:

”Det er en iagttaget, uønsket social livssituation, som der er en udbredt opfattelse om, at kollektive institutioner har et ansvar for at søge løst, enten ved hjælp eller straf. Løsningsindsatsen kan udgå fra en enkelt instans eller kan foregå i samarbejde med andre.” (Bundesen et al. 2015: 30)

I tråd med Bundesens definition af et socialt problem kan vi ud fra ovenstående kontekstualisering argumentere for, at vold i parforhold idag betragtes som en uønsket social situation, som ikke er acceptabel. Gennem de sidste 50 år har der udviklet sig en grundlæggende opfattelse af, at det danske samfund skal tage ansvar for vold i nære relationer og via indsatser hjælpe ofre og krænker samt straffe krænker.

Vores kontekstualisering vidner om, at vold i parforhold er trådt ud af privatlivets skygge og er blevet et offentligt anliggende, som samfundet også tager ansvar for. Dette ansvar ses blandt andet gennem skiftende regeringers udarbejdelse af nationale handlingsplaner gennem de sidste to årtier. Dertil sætter Istanbul-konventionen et internationalt fokus, på at samfundet, her i form af EU-staterne, skal tage ansvar for forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i familien. Det offentliges engagement og ansvarstagende vidner om at vold i parforhold i dag anses som et socialt problem i dagens Danmark.

1.7 Præsentation af Aalborg Krisecenter

Aalborg Krisecenter er et midlertidigt opholdssted for kvinder og børn, som er udsat for psykisk, seksuel eller fysisk vold i nære relationer. Krisecentret har syv faste pladser og to akutpladser og har på årsbasis et sted mellem 50-70 kvinder boende. Krisecentret er en

selvejende institution, som er godkendt i henhold til Servicelovens § 109. Huset er overvåget og sikret mod indtrængen af uvedkommende (Kvindekrisecentret.dk). Aalborg Krisecenter blev åbnet i 1982 i Nørresundby, hvor det indtil 2013 var fysisk placeret, inden det flyttede lokaler til det centrale Aalborg. Initiativet til at starte et Krisecenter kom fra en række frivillige med Dansk Kvindesamfund i front, som siden 1980'erne havde haft fokus på behovet for et krisecenter (ibid.). På krisecentret er der i dag blandt andet ansat en leder, tre socialrådgivere (kontaktpersoner), en socialpædagog (børne- og kontaktperson for mor med børn) og cirka 120 frivillige kvinder. Den overordnede ledelse består af en bestyrelse på 10 kvinder (ibid.). Kvinderne kan opnå kontakt til krisecentret via en døgnåben telefon eller ved personlig henvendelse. Ved personligt fremmøde bliver kvinden tilbudt en samtale med en medarbejder, og herigennem afklares det om kvinden kan få ophold på krisecentret (ibid.). Når kvinden indskrives på krisecentret, skal hun som udgangspunkt selv betale for kost og logi, alt afhængig af hendes betalingssevne. Det er en forudsætning for at kunne blive indskrevet på krisecentret, at kvinden ikke har et aktivt misbrug eller svære psykiske problemer. I sådant tilfælde henvises krisecentret til anden mulighed for støtte (ibid.). Krisecenteret har pligt til at give kvindens hjemkommune besked om indskrivningen. Hvis kvinden er indskrevet med et barn, er der tale om nogle særlige omstændigheder. Barnet bliver blandt andet tilbudt psykologsamtaler indenfor den første uge de bor på krisecentret. Dette er ikke tilfældet for kvinden der er indskrevet (ibid.). Krisecenteret tilbyder også ambulante rådgivningssamtaler til kvinder, som ikke ser sig nødsaget til at flytte ind på krisecentret, men alligevel har brug for støttende samtaler med fokus på at forebygge, at kvinden lever i et voldsramt forhold (ibid.). Hjemkommunen for de indskrevne kvinder er forpligtet til at yde en koordinerende rådgivning, i henhold til Servicelovens § 109, stk. 7, hvilket er en støtte til kvinden i overgangsfasen, hvor hun udskrives fra krisecentret. Fokus er, at kvindens sociale og økonomiske forhold skal være optimale i forhold til hendes mulighed for at etablere et nyt liv uden vold. Krisecenterets personale hjælper kvinden til at opnå kontakt med den koordinerende rådgiver. Tilbuddet er frivilligt, og det er derfor op til den enkelte kvinde at afgøre om de vil benytte det (ibid.).

1.8 Præsentation af CTI-metoden og CTI-projektet for kvinder på krisecenter

Vi vil i det følgende redegøre for kerneelementerne i CTI-metoden. Dernæst præsentere CTI-projektet, som supplerer til den kortfattede beskrivelse i problemfeltet.

CTI-metoden er en evidensbaseret metode, der stammer fra USA, udviklet til borgere, der befinder sig i en kritisk overgangsfase, heraf navnet Critical Time Intervention (Socialstyrelsen.dk). Metoden er en case-management-metode, der er udviklet til at støtte borgere, der ved fraflytningen af en institution, befinder sig i en kritisk overgangsfase i relation til at etablere sig i egen bolig (ibid.). Særligt for metoden er, at den er tidsafgrænset og indsatsen er fokuseret og opdelt i tre faser, der løber over en periode på ni måneder. Indsatsen er intensiv, men med faldende intensitet gennem de tre faser (ibid.). Således skal støtten reduceres i forholdet 4:2:1, forstået på den måde at støtten fra CTI-medarbejderen rent tidsmæssigt skal halveres hver gang forløbet bevæger sig en i en ny fase (Deloitte 2019: 17). Selve indsatsen bliver gennemført af en CTI-medarbejder, der er uddannet i metoden. CTI-medarbejderen har en rolle af koordinerende karakter i forhold til planlægningen og selve udførelsen af CTI-forløbet og er samtidig den gennemgående støtteperson (Socialstyrelsen.dk). Hvert enkelt CTI-forløb er individualiseret og dermed tilpasset den enkelte borgers behov og ønsker, som borgeren må tage aktiv del i. Således skal CTI-medarbejderen ikke fremstå som "ekspert", men snarere være en sparringspartner og dermed støtte borgeren på de områder, der måtte være relevant for den enkelte for at opnå en styrket livssituation (ibid.). Væsentligt er, at CTI-medarbejderen skal understøtte borgerens fokus på egne ressourcer, håb og ønsker, hvorfor den karakteriseres som en recovery-orienteret tilgang (ibid.). I nyere tid er CTI-metoden adskillige gange blevet afprøvet som social indsats samt anvendt overfor forskellige målgrupper, blandt andet unge hjemløse og borgere i prostitution (ibid.). Det kan være nødvendigt at tilpasse dele af metoden i relation til en specifik målgruppe, dog er det nødvendigt at de beskrevne kerneelementer i metoden fastholdes (ibid.).

Socialstyrelsen har i perioden 2015-2018 afprøvet CTI-metoden for kvinder, der fraflytter et krisecenter. CTI-projektet for kvinder på krisecenter var finansieret af satspuljemidler og projektet blev afprøvet i fire kommuner, Aalborg, Randers, Odense og København (Socialstyrelsen.dk). Målgruppe var kvinder, som skulle fraflytte et krisecenter, hvor handlekommunen deltog i projektet. Baggrunden for projektets tilblivelse byggede på den tidligere regerings sociale 2020 mål, hvor én ud af i alt ni målsætninger, fastsatte at andelen af gengangere af kvinder, som skulle tage ophold på et krisecenter mere end én gang, skulle nedbringes med 30 procent (fra 36% til 25%) (ibid.). I projektkommunerne blev den obligatoriske indsats i form af den koordinerende rådgivning jf. § 109 stk. 7, erstattet af støtte gennem en CTI-medarbejder i CTI-projektet. Projektet anvendte og afprøvede i den forbindelse CTI-metoden (Critical Time Intervention), som systematisk metode til at hjælpe kvinderne i tiden efter de var fraflyttet et krisecenter. Kvinderne introduceres allerede til CTI-medarbejderen ved indflytning på krisecentret, men selve CTI-forløbet trådte først i kraft ved kvindens udflytning.

Formålet med projektet var blandt andet at give kvinderne bedre mulighed for at etablere et liv uden vold og reducere skadevirkningerne heraf. Dette ved blandt andet at hjælpe kvinderne til at tage kontakt til relevante instanser, og herigennem få iværksat de nødvendige foranstaltninger for, at kvinden i fremtiden kan leve et liv uden vold (ibid.). Forventningen til projektet var at reducere partnervold samt at den enkelte kvinde kunne opnå en større stabilitet generelt i livet i relation til beskæftigelse, bolig og netværk (ibid.). Et væsentligt mål for CTI-projektet er, at ansvaret for kvindernes fremtidige støtte er overdraget til kvinderne selv, og til det støttenetværk, som er blevet etableret gennem CTI-forløbet, når dette afsluttes (ibid.).

2. Metode

2.1 Kvalitativ metode

Vi har i dette speciale valgt at indsamle vores primære empiri gennem den kvalitative metode. Dette har vi gjort i form af at udføre kvalitative interviews. Samtalen er et redskab, der giver mulighed for at få kendskab til andre menneskers erfaringer, holdninger og deres specifikke livsverden (Kvale og Brinkmann 2015: 17-18). Gennem det kvalitative interview kan vi således opnå en forståelse for andre subjekters synspunkter og oplevede verden ud fra deres levede liv (ibid.). Ligeledes åbner det kvalitative interview op for, at vi kan genere detaljerig og nuanceret empiri, der kan hjælpe os med at få en dybere indsigt i informanternes oplevelser og synspunkter (ibid: 51). Det kvalitative interview er således et brugbart redskab, når vi ønsker at bedrive forstående og fortolkende forskning. Vi har specifikt valgt at udføre kvalitative interviews med professionelle aktører, der arbejder med voldsudsatte kvinder. Således har vi ønsket at skabe en forståelse for deres erfaringer gennem arbejdslivet med kvinder, der er og har været på krisecenter.

2.2 Metodisk tilgang - abduktiv

Vi vil i nærværende afsnit argumentere for, at vi overvejende, i dette speciale, har haft en metodisk tilgang, der kan karakteriseres som abduktiv. Den abduktive tilgang er blandt andet kendetegnet ved en vekselvirkning mellem det induktive og det deduktive (Olesen og Monrad 2018: 19-20).

Vi har, som nævnt i vores problemfelt, haft et ønske om indledningsvist at gå åbent og eksplorativt til feltet, i et forsøg på at få indblik i aktuelle problemstillinger i praksis. Derfor tog vi tidligt i processen kontakt til Aalborg Krisecenter med det formål at få en indsigt i, hvad de som praksisfelt er optaget af, udfordret på eller undrende over. Vores indledningsvise eksplorative tilgang bærer præg af at være induktiv, hvor der netop tages afsæt i empiriske fund for efterfølgende at kunne identificere mønstre, der kan begrebsliggøres gennem teori (Olesen og Monrad 2018: 19-20). Den nyfundne empiriske viden, tog vi således med videre i vores bredere vidensindsamling, som førte os ind i mere

begrebslige og teoretiske perspektiver. Herefter udformede vi interviewspørgsmål, hvor vi udarbejdede kvalificerede hypoteser, som kunne have en forklaringskraft i forhold til besvarelse af vores problemformulering. Eksempelvis havde vi en forforståelse om, at skam kan spille ind i forhold til at bryde med volden, hvilket vi specifikt spurgte vores informanter om. Ligeledes havde vi en forforståelse om, at kvindernes sociale baggrund har en betydning i relation til deres muligheder for at bryde med volden, hvilket vi søgte afklaret gennem vores interviewspørgsmål. Disse to ovenstående eksempler afspejler en mere deduktiv metodisk tilgang, som er karakteriseret ved, at der tages udgangspunkt i det begrebslige, som dernæst søges afprøvet i det empiriske (ibid.). Samtidig indebar vores interviewguide også mere åbne og ikke teoritestende spørgsmål, hvor vi eksempelvis spurgte om hvad kvinder, der har været på krisecenter, er særligt udfordret på i relation til at bryde med volden? Spørgsmål som dette er i højere grad funderet i et empirisk udgangspunkt, hvor vi efterfølgende søger en begrebsliggørelse gennem teori, altså mere induktivt styret.

De ovenstående skitserede metodiske skridt illustrerer en vekselvirkning mellem det induktive og det deduktive, og derved er vores metodiske tilgang i overensstemmelse med den abduktive tilgang. Ligeledes bærer vores kodning præg af en vekselvirkning mellem induktion og deduktion, som giver sig til udtryk, ved på den ene side at være empirinær og mere eksplorativ og på den anden side præget af vores teoretiske forforståelser (Olesen og Monrad 2018: 19-20).

2.3 Videnskabsteoretiske refleksioner

I nærværende afsnit vil vi fremlægge vores videnskabsteoretiske overvejelser i henhold til vores metodiske tilgang i specialet. Vi har, som udgangspunkt, i den indledende fase af specialeprocessen ikke positioneret os i forhold til en bestemt videnskabsteoretisk retning, men har gennem processen dog overvejende haft en hermeneutisk tilgang, både i forhold til vores ontologi og epistemologi.

Helt central i den hermeneutiske tilgang er forforståelser eller fordomme og disses betydning for vidensproduktionen. Den hermeneutiske tilgang er præget af forforståelser, der beror på den aktuelle historiske og samfundsmæssige kontekst, som mennesket er en del af (Monrad 2018: 114). Mennesket er dermed ikke neutralt i mødet med det fremmede, men møder til enhver tid det fremmede med forforståelser, der er dannet ud fra erfaringer med lignende fænomener. Forforståelsen opfattes ikke som en barriere, men som noget produktivt og noget, der aktivt skal undersøges (ibid.). Der kan ikke på forhånd skelnes mellem brugbare forforståelser og ikke brugbare fordomme og deraf opstår vigtigheden af nysgerrigt at undersøge dem. Således gøres forforståelsen til et grundvilkår, der aktivt skal tages i brug i den hermeneutiske tilgang (ibid.).

Den hermeneutiske cirkel er et billedligt begreb på processen, hvor forforståelser anvendes til at forstå et fænomen gennem fortolkning og her kan ses en vekselvirkning mellem den forforståelse verden tilgås med og de erfaringer, der opnås gennem mødet med det fremmede. Dette sætter den oprindelige forforståelse på spil og skaber nye fortolkninger (Juhl 2018: 325). Den cirkulære form illustrerer, at der ikke forekommer et start- og slutpunkt i erkendelsen af et fænomen. Forståelsen af et fænomen udvikles konstant på baggrund af forforståelser og ny fortolkning. Således fortsætter den hermeneutiske cirkel i det uendelige. Der er dermed ingen viden, der er endegyldig eller universel inden for hermeneutikken (ibid.).

Vi finder inspiration i den hermeneutiske filosof Hans Georg Gadamar, der opererede med begrebet horisontsammensmeltning, som han definerede ved den erkendelse, der kan opstå i mødet mellem en forskers horisont og en informants horisont (Gadamar 2004: 355-356, Juhl 2018: 25-26). Med andre ord sætter forskeren sin egen forforståelse i spil og på spil med en åbenhed for at nuancere, justere eller eventuelt forkaste den for at skabe plads til ny erkendelse (Juhl 2018: 25-26).

I vores specialeproces gik vi indledningsvist til feltet med en nysgerrighed på, hvem de voldsudsatte kvinder er. Vi ønskede således at blive klogere på målgruppen. Vores umiddelbare forforståelse byggede på, at vold i parforhold og dermed kvinder på

krisecenter i højere grad, rammer en gruppe af kvinder med færre ressourcer i samfundet. Alligevel havde vi også en undren om, hvorvidt denne forforståelse byggede på en fordom og at vold i parforholdet i virkeligheden rammer kvinder på tværs af sociale lag mere end umiddelbart antaget? Desuden, som nævnt i problemfeltet, havde vi en antagelse om, at skam og stigmatisering kan have indflydelse på de voldsudsatte kvinders situation. Med disse forforståelse tog vi tidligt i processen kontakt til praksis med det formål at gå åbent og nysgerrig til feltet. Vi ønskede først og fremmest at få en indsigt i hvad praksisfeltet var optaget af, udfordret på eller undrende over. Den viden vi pådrog os ved den indledende kontakt til praksis bragte vi med videre i den brede litteratursøgning, vores vidensindsamling og i indkredsningen af problemfeltet. Vi fik bekræftet vores tidlige antagelser, som dermed udviklede sig til forforståelser om, at begreberne skam, stigma, og klassetilhørsforhold gjorde sig gældende for de voldsudsatte kvinders situation. Desuden fik vi opbygget en forforståelse om, at køn ligeledes har betydning for voldsudsatte kvinders position og situation. Der opstod en undren i os i forhold til om ovennævnte fire mekanismer også kunne have indflydelse på kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden. Derfor udformede vi vores interviewguides ud fra et teoretisk valg om at inddrage de fire teoretiske begreber, netop med baggrund i vores forforståelser, hvor vi specifikt spurgte ind til betydningen af dem. Gennem vores interviews har vi tilstræbt at møde vores informanter med en bevidsthed om, at vi er præget af den historiske og samfundsmæssige kontekst, hvoraf vores erfaringer og forforståelser udspringer. Idet vi har anvendt vores forforståelser aktivt og bevidst undersøgt dem nærmere gennem vores interviews, er vores tilgang præget af hermeneutikken, hvor forforståelser netop afprøves for eventuelt et nuancerer dem og skabe plads til ny viden, og ny erkendelse (Juhl 2018: 25-26). Et eksempel på en ny erkendelse i vores metodiske proces er, at vi gennem vores indsamling af empiri og gennem kodningen, blev gjort opmærksom på, at problemstillingen omkring en normalisering af volden, er en mekanisme, der er væsentlig at have for øje i forhold til voldsudsatte kvinders situation. Dermed bragte vi også denne nye viden og erkendelse med videre og gjorde til genstand for vores analyse.

Ifølge Kvale og Brinkmann er det kvalitative forskningsinterview kendetegnet ved at interaktionen mellem parterne er essentiel. Hermed opstår viden i mødet mellem

interviewer og informant, hvor holdninger udveksles i relation til en fælles interesse (Kvale & Brinkmann: 2017: 20). I nærværende speciale har vi haft et udgangspunkt i overensstemmelse med ovenstående antagelse. Vi vedkender dermed, at vores primære empiri er kontekstuel afhængig og skabt i interaktionen mellem interviewer og informant. Som nævnt har tilgangen til vores interviews ikke været neutral, men derimod har vi bragt vores forforståelser i spil i dialog med informanten. Vi har opfattet interviewsituationen som et socialt møde, hvor erfaring deles og mening skabes i interaktionen, som vi bringer videre med i vores analyse. (Järvinen 2005: 49).

Ud fra et interaktionistisk perspektiv vil man netop ikke kunne tage interview materialet og "løfte det ud fra" den sociale kontekst som materialet er skabt under, og ej heller behandle materialet som "objektive fakta" (ibid.). Således er der elementer i vores metodiske tilgang, der afspejler interaktionismen, som netop har fokus på betydningen af interaktionen mellem mennesker og dermed interviewer og informant i en interviewsituation. Idet hermeneutikken og interaktionismen er beslægtede, vil det ligeledes kunne påvirke, at vores metodiske tilgang til tider også vil kunne ses præget af interaktionismen (Jørgensen 2008: 235-236)

2.4 Inspirationsmøde

Vi vil i det følgende afsnit redegøre for og uddybe vores valg om afholdelse af et inspirationsmøde med praksis helt indledningsvist i vores specialeproces. Vi har begge en uddannelsesmæssig baggrund som socialrådgivere og har været ude at arbejde en del år i praksis. Derfor stod det klart for os, at vi ønskede at vores fokus i nærværende speciale skulle lægge sig tæt op ad en problemstilling, som praksisfeltet fandt relevant og udfordrende. Da vi havde truffet en beslutning om at vores problemstilling skulle udspille sig i feltet, voldsudsatte kvinder i parforhold, rettede vi kort efter henvendelse til Aalborg Krisecenter. Vi havde på daværende tidspunkt gjort os nogle formodninger om, hvilke problemstillinger praksisfeltet kunne stå overfor, men hensigten med den tidlige kontakt til krisecentret, var at møde feltet mest muligt åbent og dermed få en indsigt i, hvad de professionelle er optaget af, udfordret på og/eller undrende over. Vi ønskede at få en indsigt i nogle aktuelle udfordringer og deres erfaringer med det sociale arbejde med kvinder, der har været udsat for vold i parforholdet. Dernæst var formålet at lade os

inspirere af, de professionelles fortællinger, i valget af vores fokus og endelig, i valget af vores specifikke problemformulering.

På inspirationsmødet blev forskellige tema og problematikker bragt op af personalet fra krisecentret, herunder blandt andet den psykiske vold, som i højere grad gør sig gældende. Desuden har digitalisering forårsaget nye måder at krænke på, eksempelvis gennem diverse sociale medier. Som nævnt i det indledende afsnit var det mest omdiskuterede tema dog krisecentrets deltagelse i CTI-projektet og projektets nylige afslutning.

Vi introducerede mødet med at orientere om, at vi begge ville tage noter undervejs til de emner vi måtte drøfte, for efterfølgende at kunne lade os inspirere af disse til vores senere fokus i specialet. Forud for inspirationsmødet havde vi aftalt med lederen af Aalborg Krisecenter, at vi senere i specialeprocessen, måtte udføre kvalitative interviews med professionelle fra krisecentret.

2.5 Data - individuelle interviews

Vi vil i det følgende afsnit give en indsigt i vores indsamling af primær empiri.

Vi vil begrunde vores valg af informanter og dernæst præsentere de fire informanter én for én. Endvidere vil vi præsentere vores valg af det semistrukturerede interview, vores fremgangsmåde og interviewguides.

2.5.1 Udvælgelse og præsentation af informanter

Vi vil i det følgende afsnit argumentere for vores valg af informanter med fokus på, hvad de bidrager med i relation til besvarelse af vores problemformulering. Dernæst vil vi præsentere hver af informanter i henhold til socialfaglig baggrund og arbejdsmæssig funktion.

Vi har foretaget fire individuelle interviews med henholdsvis to professionelle fra Aalborg Krisecenter og de to CTI-medarbejdere, der var ansat, som et led i CTI-projektet.

Vores hensigt med at indhente empiri fra personalet på krisecentret, har overordnet været at få grundlæggende indsigt i de voldsramte kvinders situation, da de som krisecenter må siges at besidde en specialviden på feltet. Personalet fra krisecentret har selv sagt hovedsageligt kontakt til kvinderne i den periode de opholder sig på krisecentret. De to informanter fra krisecentret, har mangeårig erfaring med målgruppen og har derfor bidraget til en bred og nuanceret forståelse af problemstillinger, der udspiller sig for voldsudsatte kvinder på krisecenter. Desuden har personalet fra krisecentret erfaringer med målgruppens muligheder og vanskeligheder i forbindelse med fraflytning fra krisecentret og etablering af et liv uden vold både før, under og efter CTI-projektet. Denne erfaring har vi således også fundet relevant at få belyst.

I projektet blev den enkelte CTI-medarbejder, som tidligere nævnt, introduceret til kvinden, mens hun fortsat boede på krisecentret, men samarbejdet mellem de to trådte først i kraft, når kvinden forlod krisecentret. Formålet med at interviewe CTI-medarbejderne har været at få en indsigt i den konkrete indsats og høre deres erfaringer med at anvende CTI-metoden i relation til voldsudsatte kvinder, der fraflytter krisecenter. Vi har herunder ønsket at få CTI-medarbejdernes perspektiver på, om metoden kan imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden efter endt krisecenterophold og i så fald på hvilken måde.

Alle vores fire informanter er som nævnt professionelle, der arbejder med voldsudsatte kvinder på krisecenter eller i overgangsfasen fra krisecenter til egen bolig. Vi har således i indsamlingen af vores primær empiri udelukkende valgt at anlægge et professionelt perspektiv i besvarelse af vores problemformulering. Vores informanter har talt ud fra deres professionelle erfaringer med målgruppen, hvor de har beskrevet tendenser, lavet generaliseringer, samt fremhævet specifikke eksempler ud fra deres subjektive erfaringer fra arbejdet med voldsudsatte kvinder. I begyndelsen af specialeprocessen havde vi overvejelser i forhold til også at inddrage et brugerperspektiv, gennem interviews med voldsudsatte kvinder, der havde været på krisecenter og deltaget i et CTI-forløb efterfølgende. Grundet specialets tidsramme og omfang, vurderede vi dog, at denne vinkel

ikke skulle inddrages, da vi fandt det mere hensigtsmæssigt blot at gå i dybden med materiale fra de professionelle, hvilket vi vender tilbage til i det metodekritiske afsnit.

Lone Møller er leder af Aalborg Krisecenter. Hun er uddannet socialrådgiver i 1979 og har en bred erfaring med socialt arbejde i relation til familier, børn og unge fra kommunalt regi. Hun har været leder i de sidste 25 år i flere kommuner og i forskellige forvaltninger. Hun har været ansat som leder af Aalborg krisecenter siden 2011 og har dermed ledet centret i otte år. Hendes arbejdsopgaver er mangeartede, men overordnet set har hun ansvar for husets drift og økonomi og er ansvarlig for personaleledelse og fagligheden. Hun har mange opgaver af ledelsesmæssig og administrativ karakter og er dermed ikke en del af det relationelle arbejde med kvinderne i hverdagen. Lone vil herefter blive omtalt som lederen.

Iben Nielsen er rådgiver på Aalborg Krisecenter. Hun er uddannet socialrådgiver i 2002. Hun har tidligere arbejdet på børnefamilieområdet og har været ansat som rådgiver på krisecentret i 9 år. Hun beskriver sin hovedopgave som værende samtaler med voldsudsatte kvinder. Det kan være i form af ambulante og telefoniske samtaler, visitationssamtaler og general råd og vejledning til de kvinder, som er indskrevet på krisecentret. Vi vil i det fremadrettede omtale Iben som rådgiveren.

Rikke Jensen har været ansat som CTI-medarbejder i den treårige periode CTI-projektet eksisterede. Hun er uddannet socialrådgiver i 2007 og har tidligere været myndighedsrådgiver. Hun var ansat i projektet, Exit Prostitution, som ligeledes afprøvede CTI-metoden, i relation til kvinder i prostitution. Inden hun blev ansat som CTI-medarbejder, i CTI-projektet for kvinder der fraflytter krisecenter, var hun ansat som koordinerende rådgiver, jævnfør Serviceloven § 109 stk. 7, i relation til at yde støtte til kvinder, der fraflytter et krisecenter. Herefter omtalt som CTI-medarbejder og i referencer til interviewet, vil der blive henvist til interview med CTI-medarbejder A.

Tanja Petersen var ansat som CTI-medarbejder i to ud af de tre år projektet eksisterede. Hun er uddannet socialrådgiver i 2006 og har en bred erhvervserfaring fra kommunalt regi,

hvor hun har arbejdet på integrationsområdet, på børne- og familieområdet og været bostøtte på voksenområdet. Herefter omtalt som CTI-medarbejder og i referencer til interviewet vil der blive henvist til interview med CTI-medarbejder B.

Begge CTI-medarbejdere beskriver deres arbejdsopgaver som brede og af stor variation, men fremhæver alligevel nogle gennemgående opgaver, der hviler på kvindernes efterspørgsel om generel hjælp og støtte. CTI-medarbejderne har ofte i den første tid hjulpet kvinden med at få et overblik over sin økonomi samt søgt diverse ydelser, som hun kunne være berettiget til. CTI-medarbejderne nævner endvidere, at de ofte har været bisidder til møder i Statsforvaltningen, Retten eller i kommunen, men har også ledsaget kvinden til eksempelvis lægekonsultation eller møder i banken. Dertil nævner de begge dybere samtaler med kvinderne omkring den vold, de har været udsat for, som en væsentlig funktion.

2.5.2 Semistrukturerede interview

Afviklingen af vores fire interviews er inspireret af det semistrukturerede interview jf. Kvale og Brinkmann (2015). Gennem det semistrukturerede livsverdensinterview kan vi tilstræbe at forstå temaer fra hverdagen gennem vores informanternes (subjekters) perspektiver (Kvale og Brinkmann 2015: 49). Formålet med vores interviews, var netop at få vores informanternes subjektive perspektiver frem, altså de professionelles erfaringer og holdninger. Det semistrukturerede interview kendetegnes ved hverken at være en åben hverdagssamtale og ej heller et lukket spørgeskema (ibid.). Interviewene blev gennemført ved hjælp af en interviewguide, som indeholdt specifikke temaer samt mere detaljerede interviewspørgsmål. Vi ønskede at opbygge og strukturere interviewene omkring tre forskningsspørgsmål, der afspejler specialets problemformulering. Dog ønskede vi samtidig at skabe mulighed for, at samtalen kunne udvikles gennem et naturligt flow, hvorfor interviewspørgsmålene ikke nødvendigvis skulle følges slavisk.

2.5.3 Fremgangsmåde og interviewguides

Forud for hvert af de fire interviews har vi som allerede nævnt udarbejdet individuelle interviewguides, som vi i det følgende vil udfolde. Vores interviewguide er ligeledes opbygget med inspiration fra Kvale og Brinkmann (2015). I tilstræbelsen på at skabe en tryk ramme startede vi alle interviewene med en briefing, hvor vi præsenterede os selv, fortalte om formålet med interviewet, oplyste om den forventede tidsramme for interviewet, forespurgte om digital optagelse af interviewet og hvorfor vi ønskede at optage. Vi oplyste ligeledes om rollefordelingen mellem de to interviewere, informerede om opbygningen af selve interviewet samt gav mulighed for at informanten kunne stille spørgsmål inden selve interviewet startede (Kvale og Brinkmann 2015, 183). På samme vis afsluttede vi hvert interview med en debriefing, hvor informanten igen fik mulighed for at stille spørgsmål i forhold til selve interviewet og i relation til vores speciale (ibid.).

Vi har i specialegruppen valgt, at vi begge har interviewet to af vores informanter. I hvert interview har der dermed været én, der var ansvarlig for at stille spørgsmålene og dermed udførte selve interviewerrollen, mens den anden har haft rollen som observatør og desuden mulighed for at byde ind med supplerende eller uddybende spørgsmål.

Vi har valgt at opbygge vores fire interviewguides ens, hvor vi indledningsvis har stillet nogle få indledende spørgsmål, hvorefter interviewet som sagt, var opdelt ud fra tre tematiske forskningsspørgsmål. Formålet med de indledende spørgsmål har overordnet været at klarlægge den enkelte informants arbejdsrelaterede funktion og dens rolle i forhold til CTI-projektet.

Vi omformulerede de akademiske forskningsspørgsmål, til nogle langt mere specifikke og detaljerede interviewspørgsmål, som i højere grad bar præg af et mere afslappet sprog, som vi kender fra hverdagssamtaler (ibid. 187.). Således har hvert af vores

forskningsspørgsmål adskillige interviewspørgsmål knyttet til sig. (Se evt. bilag 1 for de fire interviewguides).

2.6 Databearbejdning og analysestrategi

Vi vil i det følgende præsentere vores transskribering samt vores kodning af vores primære empiri og dernæst fremlægge vores analysestrategi.

2.6.1 Transskribering

Vi har optaget de fire individuelle interview, hvorefter vi har transskriberet dem. Således har vi kunne gøre informanternes udsagn mest mulig direkte, håndgribelige og brugbare i vores analyse. Vi har tilstræbt at transskribere vores interviews ordret, men har ikke markeret diverse detaljer i form af betoning af tonehøjde og kropssprog. Vores transskriptionsform er valgt ud fra, at vi ønsker at analysere og fortolke vores informanternes fortællinger og meningstilskrivelse og ønsker ikke en analyse af selve konversationen (Kvale og Brinkmann 2015: 241).

2.6.2. Kodning

Vi har kodet vores transskriptioner ud fra temaer for dermed at overskueliggøre, opdele og reducere vores data. Vi har i vores kodningsproces haft en tilgang, der bærer præg af den abduktive tilgang, idet vi har anvendt en vekselvirkning mellem det begrebslige/teoretiske og det empiriske. Vi havde forud for vores interviews defineret nogle temaer, herunder begreber og teorier vi ønskede afsøgt gennem vores interviews. Disse forudbestemte temaer har vi kodet for i den udskrevne transskription, hvilket er i overensstemmelse med en tilgang, hvor der tages udgangspunkt i det begrebslige/teoretiske. Ligeledes har vi også kodet for empiriske fund, som vi ikke havde forudbestemt. Dette har blandt andet gjort sig gældende i relation til informanternes udsagn i forlængelse af nogle af vores mere åbne spørgsmål. Et eksempel herpå er kodning af de fire informanternes udsagn om, hvad de ser som særligt udfordrende for de voldsudsatte kvinder i relation til at bryde med volden. Her har vi gennem kodningen fundet diverse forskellige vurderinger af, hvad der kan være i

spil. Sidstnævnte er altså en kodningsproces, der tager afsæt i empiriske fund og således forekommer der en vekselvirkning.

2.6.3 Analysestrategi

Vi har gennem vores analyseafsnit systematisk valgt at indlede hvert afsnit med en kortere indføring i et teoretisk perspektiv og har således ikke et særskilt teori-afsnit i specialet. Vi har derimod løbende udfoldet teorierne undervejs gennem analysen af vores empiri. Dette har vi gjort med baggrund i, at vi ikke ønskede at teorien skulle dominere empirien, men derimod tilstræbte en vekslen mellem det teoretiske og empiriske, hvilket er i tråd med den abduktive tilgang. Vi har gennem vores problemformulering, udformning af interviewguides og efterfølgende kodning og bearbejdning af vores empiri, ført begreber, i form af de fem mekanismer, videre over i vores analyseenhed. Således er denne bygget op omkring mekanismerne.

Vi har struktureret vores analyse således, at vi overvejende har analyseret én mekanisme isoleret set og anvendt én teoretisk vinkel til at analysere den. Dette for i sidste ende at kunne forstå helheden gennem enkeltdele. Dette gør sig til udtryk ved, at vi gennem 1. analysedel overvejende tilstræber at isolere henholdsvis mekanismerne, stigma og skam. Dog er vi opmærksomme på, at der kan ses fællestræk mellem begreberne, jævnfør blandt andet det interaktionistiske perspektiv, men vi anvender to forskellige teorier til at analysere begreberne. Vi tilstræber ligeledes i 2. analysedel at isolere begreberne klassetilhørsforhold og køn, hvor vi endvidere ser på mekanismen om normalisering af volden, som vi hovedsageligt analyserer på i forhold til klassetilhørsforhold. I forhold til køn inddrager vi et feministisk perspektiv. I 3. analysedel går vi systematisk til værks i forhold til at analysere, hvordan CTI-projektet har kunne imødekomme de fem ovennævnte mekanismer én for én. Slutteligt ønsker vi gennem en analytisk diskussion, som også skal bidrage til besvarelsen af vores problemformulering, at anskue CTI-projektet i et bredere perspektiv. Dette ved at se på CTI-projektet som social indsats, herunder styrker og begrænsninger.

Vi har gennem vores analyse tilstræbt at skabe en meningsfortolkning ved at fremlægge vores informanternes opfattelser, som vi efterfølgende har søgt fortolket i vores analyseenhed. Dette kan ses i tråd med, vores bestræbelser på at bedrive forstående og fortolkende viden, som også tidligere nævnt.

2.7 Metode kritik

Idet vi har valgt udelukkende at afholde interviews med professionelle, tager vores primære empiri overvejende afsæt i generaliseringer og tendenser, fremfor individuelle livshistorier fra et borgerperspektiv. Vi kan således stille os kritisk overfor, at specialet ikke rummer et borgerperspektiv, hvor de voldsudsatte kvinder selv har fået en stemme. Et borgerperspektiv kunne have bidraget til at få belyst, hvordan specialets målgruppe selv måtte forstå deres situation, herunder deres opfattelse af hvad de har fundet vanskeligt i relation til at bryde med volden samt deres udbytte af et CTI-forløb. Idet vi udelukkende har anlagt et professionelt perspektiv, skal vi gøre os bevidste om, at vores empiri alene omfatter de professionelles subjektive forståelser, hvilket dermed ligger til grund for vores videre fortolkning og analyse.

I vores analyse har vi valgt at tage udgangspunkt i teorier, der overvejende repræsenterer et interaktionistisk og et kritisk perspektiv. Vi har således valgt at analysere vores empiri med teori og perspektiver, der hovedsageligt har fokus på relationen mellem mennesker og betydningen af strukturelle forhold. I vores analyse om normalisering af volden anvender vi en teori, der afspejler elementer af det psykodynamiske perspektiv. Med specialets fokus på vold i parforholdet kunne vi i højere grad have inddraget psykologiske teorier, hvor dynamikkerne mand og kvinde imellem er i fokus.

Nærværende speciale beror på et mindre kvalitativt studie og det er dermed nærliggende at forholde sig til resultaternes validitet og generaliserbarhed. Gennem vores metodeafsnit har vi forsøgt at gøre vores metodevalg og -proces gennemsigtig og tydelig. Vores empiri tager udgangspunkt i informanternes subjektive forståelse og meninger, som vi efterfølgende har fortolket ud fra teori, vi har fundet relevant. I vores ovenstående

metodekritik har vi nævnt andre relevante perspektiver, der ligeledes kunne have været hensigtsmæssige at anlægge, hvilke havde givet specialet et andet fokus og andre besvarelser. Vores slutninger er dermed blot én af mange måder, hvorpå kvindernes situation kan forstås, deres vanskeligheder med at bryde med volden samt deres udbytte af CTI-projektet. Hvad angår generaliserbarhed formoder vi, at de professionelles opfattelser og erfaringer af de voldsudsatte kvinders situation, vil kunne afspejle andre professionelles, som ligeledes arbejder med målgruppen. Vi vurderer dermed ikke at vores empiri afspejler hele sandheder, men derimod nogle udsnit af hvordan feltet og virkeligheden kan forstås med afsæt i et professionelt perspektiv.

3. Første analysedel: Stigma og skam

3.1 Indledning

I første analysedel vil vi kaste lys over, hvordan mekanismerne stigma og skam gør sig gældende i relation til voldsudsatte kvinders situation, samt undersøge om mekanismerne kan udgøre en risiko for, at kvinderne kan have vanskeligt ved at bryde med volden. Vi vil i analysen henholdsvis benytte Erving Goffmans teori om stigma og den amerikanske professor, Brene Browns teori om skam. Indledningsvist for hvert afsnit vil vi præsentere de to teoretikere og deres teoretiske forståelser forud for, at de anvendes i analysen. I kraft af vores valg af teori finder vi det interaktionistiske perspektiv centralt, idet begge teorier bygger på forståelser, der kan ses afspejlet heri. I interaktionismen er samspillet og interaktionen mellem mennesker i fokus og der lægges vægt på, at den enkelte danner sit selv billede gennem interaktion (Hutchinson & Oltedal 2006: 91). Mennesket forstår og opfatter således sig selv ud fra, hvordan det mødes af sin omverden, herunder menneskets subjektive tolkninger af dette møde (ibid. 89).

3.2 Stigma

Vi vil i det følgende afsnit kaste lys over mødet mellem den voldsudsatte kvinde og hendes omverden, herunder myndighedspersoner. Vi vil undersøge, om stigma kan gøre sig

gældende i dette møde og hvorledes kvindernes selvbillede påvirkes af den måde, de føler sig mødt på. Vi vil benytte Goffmans forståelsesramme og hans begrebsdefinition af stigma til at analysere ovenstående, som vi vil præsentere indledningsvist.

Som tidligere nævnt finder vi begrebet stigma relevant at analysere nærmere i forhold til at undersøge om det kan være med til at skabe en dybere forståelse for kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden. Dette forstået på den måde, at hvis kvinderne oplever sig stigmatiserede af samfundet, kan dette så potentielt få betydning for deres selvbillede og deres mulighed for at udvikle sig og dermed etablere et liv uden vold.

Begrebet stigma stammer fra den amerikanske canadiske sociolog Erving Goffman, som gennem sin karriere var optaget af hverdagslivets rutiner og gang og herunder ansigt til ansigt samspil mellem mennesker (Jacobsen & Kristiansen 2002: 13-14). Goffman har beskæftiget sig meget med, hvordan mennesket påtager sig bestemte selvbilleder og hvordan interaktionen med andre mennesker er afgørende for at opretholdelsen heraf. Han opfatter mennesket som sociale individer, som i interaktionen gerne vil undgå følelsen af forlegenhed (Harste & Mortensen 2007: 210).

Ifølge Goffman sker der i mødet med et fremmed menneske, en ofte ubevidst proces, hvor mennesket danner sig et billede af nogle bestemte karakteristika, som er med til at definere personens sociale identitet. Den sociale identitet er kendetegnet ved personlige egenskaber ved en person (Goffman 1963: 44). Goffman opererer med flere slags identiteter, både social, personlig og jeg-identitet, men vi ønsker i nærværende analyse kun at fokusere på den sociale identitet. I forhold til den sociale identitet, som netop kan karakteriseres som den måde en person fremtræder på, skelner Goffman mellem den tilsyneladende sociale identitet og den faktiske sociale identitet. Førstnævnte er den umiddelbare kategori andre vil placere et menneske i og sidstnævnte er personens egen udgave af sig selv, altså de faktiske egenskaber individet besidder (Ibid.). Netop her kommer begrebet stigma ind i billedet, idet forskellen eller diskrepansen mellem den tilsyneladende og den faktiske identitet er med til at skabe grobund for stigmaet (Ibid.). Stigma kan betragtes som en samfundsmæssig drivkraft, genereret af de normer og

værdier, der repræsenteres i samfundet, som har evnen til at destruere identiteter, der ellers kunne karakteriseres som normale (Jacobsen & Kristiansen 2002: 134-135). Mødet med andre, bliver således afgørende for om personen bliver accepteret eller stigmatiseret, hvorfor, ifølge Goffman, alle er potentielt stigmatiserede (ibid.). En væsentlig pointe er imidlertid, at når en person får pålagt et stigma, er der tale om miskrediterende eller nedvurderende egenskaber, som tillægges et andet menneske, der bygger på samfundsmæssige stereotyper (Goffman 1963: 44-45). Man kan således betragte stigma som et udtryk for, når mennesker bryder med vores forventninger til dem og ikke lever op til det samfundsbestemte "normale". Goffman opererer i forhold til stigma, med udtrykket miskrediteret eller potentielt miskrediteret, idet han er optaget af hvordan mennesker håndterer at være stigmatiseret. Hvis den stigmatiserede betegnes som miskrediteret, er han/hun indforstået med at skille sig ud i den grad at andre lægger mærke til det. Den potentielt miskrediterede går derimod ikke ud fra, at andre kender til eller bemærker hans særpræg (ibid.:46). Goffman opererer med tre forskellige former for stigma; den kropslige, hvilket kan indbefatte personer med fysiske handicaps; den karaktermæssige, hvilket kan indbefatte træk, som kan opfattes som usympatiske, såsom uærlighed eller viljesvagthed og den tribale/slægsbetingede, som kan have at gøre med personens race, religion eller nationale tilhørsforhold (ibid.). Det stigma et menneske, der besidder en afvigende egenskab og dermed opfattes som uønsket, kan få pålagt, kan medføre forskellige former for diskrimination. En diskrimination, der som følge, kan få de konsekvenser, bevist eller ubevist, at det kan reducere den stigmatiseredes udfoldelsesmuligheder (ibid.: 46-47).

Gennem vores interviews spurgte vi de professionelle om, hvordan de oplever, at kvinderne bliver mødt af omverdenen, herunder myndigheder. Gennemgående fremgik det, at de som professionelle oplever, at kvinderne bliver mødt meget forskelligt af diverse myndigheder, såsom kommunen, Statsforvaltningen og politiet. De gav derfor udtryk for, at det var svært at sige noget generelt, men fremhævede eksempler på både det positive og det problematiske møde, hvilket vi i det følgende vil illustrere gennem fremhævelse af udvalgte citater.

Lederen fra krisecentret udtaler følgende:

“Vi har kvinder som kommer her, som har et fantastisk godt samarbejde med politiet og som har et fantastisk godt samarbejde med Statsforvaltningen og som har et fantastisk godt samarbejde med den kommune, hvor de kommer fra og hvor vi oplever de bliver hørt, de bliver set og bliver taget alvorligt og alle de ting som vi synes er vigtigt. (...). Så har vi kvinder, der kommer her, hvor de bliver behandlet elendigt af politiet og de bliver behandlet elendigt ved kommunen og elendigt ved Statsforvaltningen. Så det er faktisk hele spektret.” (Interview med lederen, 14.03.19.)

Ligeledes udtaler rådgiveren følgende:

“Jamen nogle synes jo ikke, at de bliver mødt, ”ej jamen det er første gang, jeg bliver hørt, det er første gang...”. Det er ikke længe siden jeg talte med én, der sagde: “det er første gang, at der er nogen, der bare stoler på det, jeg siger, jeg har været ved forvaltningen, jeg har snakket med politiet, jeg bliver bare affærdiget.” Heldigvis har mange også en opfattelse af, når de først tager kontakt til en kommune eller går til politiet, at de bliver hørt.” (Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Begge citater illustrerer, at de professionelle på krisecentret erfarer, at der er kvinder, som oplever et positivt møde, hvor de oplever sig hørt, set og taget alvorligt, når de henvender sig til myndigheder i form af forvaltningen eller politiet. Mens andre kvinder har oplevet sig behandlet dårligt og affærdiget og først føler sig hørt og oplever tillid i form af tro på kvindens ord, når de kommer på krisecenter.

Ifølge Goffman er mennesket et socialt individ, der gennem interaktion med andre mennesker forstår sig selv, hvorfor interaktionen netop bliver afgørende for den enkeltes selvbillede. Mennesket påtager sig bestemte selvbilleder og opretholdelsen af disse er dybt afhængige og påvirkelig af vores møde med andre mennesker (Goffman 1963: 14). Hvis vi anskuer kvindernes differentierede oplevelser i mødet med myndighederne, ud fra Goffmans teoretiske perspektiv, vil et negativt møde kunne få fatale konsekvenser for den voldsudsatte kvindes selvbillede.

Vores informanter kommer med forskellige perspektiver på, hvorfor de voldsudsatte kvinder kan opleve stor diversitet i mødet med myndigheder og hvad der kan være medvirkende til, at der opstår komplikationer i mødet, som kan medføre at kvinden ikke føler sig forstået.

Lederen fra krisecentret udtaler følgende i nedenstående citat:

“(…) det er nok det, jeg synes, der er så problematisk, det er, det bliver meget personbestemt. Altså det er igen det, der med relationen, kemien imellem den politimand, der tager imod anmeldelsen eller har været ude ved husspektakler og den kvinde det handler om og ligesådan i forhold til forvaltningen og Statsforvaltningen og de ting, altså hvor den bygger på noget relation og hvor kvinden føler sig hørt, fordi de kan sætte sig ind i hendes [situation].” (Interview med lederen, 14.03.19)

Ligeledes udtaler CTI-medarbejder A, følgende i nedenstående citat:

“Jeg vidste heller ikke ret meget om vold, jeg har sikkert også dummet mig, da jeg sad med myndighed og jeg havde nogle, der var ramt af vold. Det ved man ikke ret meget om, det er ikke noget vi snakker ret meget om. (...) så hvis ikke man har arbejdet med det [vold i parforholdet], så giver det også mening, at det ikke er noget man har fokus på.” (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Gennem ovenstående udtalelser påpeger de professionelle, at relationen mellem den voldsudsatte kvinde og myndighedspersonen samt at manglede viden fra de professionelle generelt om vold i parforhold, kan være afgørende for, hvordan mødet udspiller sig og dermed, hvordan kvinden oplever sig mødt. Lederens antagelse om, at kemien bliver afgørende for mødets udspil indikerer, at der er tale om en høj grad af tilfældighed forbundet med grundlaget for det gode møde mellem kvinden og myndighedspersonen. Hvis man tolker dette ud fra Goffmans teoretiske ståsted, hvor netop betydningen af, hvordan mennesket bliver mødt i interaktionen med andre, får stor

betydning for den enkeltes selvbillede, kan det findes foruroligende at mødets kvalitet og udfald, hviler på så tilfældig et parameter som kemi de to mennesker imellem. Ligeledes hvis myndighedspersoner, har svært ved at forstå problemstillingen og dermed den voldsudsatte kvindes situation på grund af manglende viden på feltet, kan vi argumentere for, at manglende indsigt kan resultere i udeblivende hjælp og støtte, som kan vanskeliggøre mulighederne for at bryde med volden.

Ifølge den ene CTI-medarbejder ønsker hovedparten af kvinderne ikke, at omverdenen skal blive bekendt med, at de har været udsat for partnervold. De ønsker derimod så vidt muligt at holde det skjult og dermed fortie det, hvilket nedenstående citat vidner om:

“(…) de taler helst ikke om det. Nej det gør de ikke. Det er sådan generelt, de vil helst ikke have, at omverdenen ved det. (...) men generelt vil jeg sige, størstedelen vil ikke have, at andre behøver at vide, at de har været udsat for vold.” (Interview med CTI-medarbejder B, 22.03.19)

Adspurgt om CTI-medarbejderen i den sammenhæng oplever, at skammen kan spille ind og om kvinderne kan føle sig stemplet, fortsætter hun således:

“Ja det tror jeg det er, det er skammen, fordi, der er ingen mennesker, der vil fremstå som svage og de [kvinderne] føler sig som svage, fordi de ikke har gjort det måske noget før [brudt med volden].(...). De føler sig stemplet som svage tænker jeg, hvis de føler sig stemplet som noget. Det tænker jeg er det, de føler sig stemplet som.” (Interview med CTI-medarbejder B, 22.03.19)

Ovenstående udtalelser indikerer, at kvinderne i relationen ud ad til vælger tavshed i forhold til deres fortid med en voldelig partner, hvilket CTI-medarbejderen tænker, kan hænge sammen med undgåelse af den skamfølelse, der kan være forbundet med at fremstå svagelig. Dermed kan vi argumentere for, at kvinderne forbinder det at have været voldsudsat med svagelighed eller i det mindste frygter, at omverdenen binder disse to ting sammen. Forstået på den måde, at kvinderne givetvis i deres ophold på krisecenter, får

bearbejdet følelser forbundet med skam, som kan bidrage til, at kvinden lettere kan adskille det at være voldsudsat og svag. Dog kan man ud fra ovenstående tolke, at kvinden ikke desto mindre, kan have en forventning om, at disse to faktorer let kobles i andre arenaer, hvorfor det netop kan blive afgørende for hende at holde fortiden skjult. Goffmans teori om stigma, som netop belyser betydningen af samfundets reaktion på det enkelte individ, der potentielt kan blive betragtet som afvigende i den givne kontekst og blive tilskrevet miskrediterende egenskaber ud fra stereotype forestillinger, findes relevant at belyse ovenstående med (Goffman 1963: 15-16). Ud fra teorien kan vi argumentere for, at kvinderne fortier deres historik med partnervold af frygt for at blive stigmatiseret af samfundet som svagelige. Altså bliver svagelighed her betragtet som en miskrediterende egenskab og dermed kan det anses som et ufrivilligt påført stigma. Ifølge citatet forbindes det at optræde som svag med en skamfølelse blandt kvinderne. I relation til begrebet skam, hævder Goffman, at mennesket i mødet med andre, ønsker at undgå følelsen af forlegenhed og skam. Dette kan have en forklaringskraft i forhold til, hvorfor kvinden ønsker at undgå omverdenens kendskab til, at hun har været offer for partnervold, der netop kan bringe skam over hende, og således være med til at påvirke selvbilledet. I dette scenarie bliver det problematisk, at kvinden på grund af skam og/eller af frygt for at blive stigmatiseret som svag, vælger ikke at åbne op for den vold, hun er eller har været udsat for i parforholdet. Vi kan ud fra dette argumentere for, at kvindens mulighed for at modtage den rette indsats, vanskeliggøres - en indsats som netop kan være nødvendig for, at hun kan bryde med volden og dermed etablere et liv uden vold.

I forlængelse af begrebet selvbillede vil vi i det følgende se nærmere på, hvorledes kvindernes selvbillede bliver påvirket af mødet med omverdenen, hvilket vi gennem vores interview søgte afklaring på. Lederen fra krisecentret udtalte sig således adspurgt herom:

“Ja, det gør det. Det påvirker dem rigtig rigtig meget. Altså hvis de går ned og anmelder det, når de har været udsat for vold og hvis der så bliver stillet for mange spørgsmål ved det, jamen så bliver de helt dårlige, fordi så kan man sige, der kommer skylden jo så, “hvad gjorde du selv, hvad er din egen andel i det her?” Det er ikke særlig godt. Altså hvis man bliver mødt med den der, “du kunne også bare have gået fra ham, hvorfor er du blevet der i så mange år?” (...). Måske skulle man prøve at interesse sig for, hvorfor hun er

blevet der i 16 år i stedet for. Så det er klart, det påvirker dem rigtig rigtig meget.”

(Interview med lederen, 14.03.19)

Citatet viser et eksempel på et møde, der bærer præg af mistillid, hvor kvinden bliver gjort medskyldig i volden, idet der bliver stillet spørgsmålstegn til hendes part og ansvar i det. Fokus bliver nærmere kvindens manglende handling i forhold til at forlade manden og hendes ansvar i en selvforskyldt situation, frem for et fokus på, den nuværende situation, hvor kvinden beder om hjælp, herunder til at bryde med volden. Ifølge lederen vil et sådant møde i høj grad påvirke kvinden negativt samt påvirke hendes selvbillede i negativ retning. Som tidligere nævnt tillægger Goffman interaktionen i mødet med andre stor betydning i forhold til dannelsen og opretholdelsen af den enkeltes selvbillede, hvorfor hans teoretiske perspektiv understøtter lederens betragtning. Inspireret af Goffman kan vi dermed argumentere for, at mødet mellem kvinden og omverdenen, herunder myndigheder, kan få afgørende betydning for kvindens forståelse af sig selv og egen situation, hvilket kan få konsekvenser for hendes muligheder for at bryde med volden. Dette forstået på den måde, at det ikke er utænkeligt, at et sådant møde vil kunne føre til, at kvinden i værste tilfælde ikke får brudt med volden, idet hun ikke føler sig mødt og forstået, da hun bliver gjort til selvforskyldt i forhold til sin egen situation.

I relation til hvorledes kvindernes selvbillede bliver påvirket af deres møde med omverdenen, udtaler rådgiveren fra krisecentret ligeledes, at det oplever hun, det gør (Interview med rådgiveren, 14.03.19). Dertil supplerer hun med, hvorledes denne påvirkning kan komme til udtryk, hvilket nedenstående citat illustrerer:

“De kvinder som er ekstremt sårbare, eller som ikke har følt sig hørt, “at det er også min egen [skyld], det er også bare, måske fordi, jeg ikke er noget værd, ligesom han har fortalt mig gennem ti år (...), det er også rigtigt, jeg har jo været gået fra ham flere gange”.

(Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Rådgiveren eksemplificerer i ovenstående, hvordan en sårbar voldsudsat kvinde, som ikke bliver mødt, som et offer for vold, kan resultere i at kvinden påtager sig skylden for sin

situation. Man kan således argumentere for, at hun påtager sig egenskaber tilskrevet af andre, herunder voldsudøverens billede af kvinden som mindreværdig. Denne proces, hvor kvinden i mødet med andre indoptager, deres tilskrivning af egenskaber i hende, kan også betegnes som internalisering. Ovenstående kan ligeledes ses i tråd med Goffmans teoretiske begreb omkring menneskets sociale identitet, hvor han skelner mellem den tilsyneladende og den faktiske identitet, som redegjort for i indføringen af Goffmans teoretiske perspektiv. Hvis der er uoverensstemmelse mellem de egenskaber, som kvinden faktisk besidder og andres tillæggelse af hendes egenskaber, kan dette skabe grobund for stigma. Essentielt for stigma er dog, at kvinden tilskrives miskrediterende egenskaber i henhold til hendes faktiske egenskaber (Goffman 1963: 14-15). Derved er Goffmans teori om stigma brugbar i relation til at forstå kvindens situation, som illustreret i citatet, idet hendes tilsyneladende identitet kan påvirke selvbilledet, idet hun føler sig mindreværdig, grundet mandens stigmatisering af hende som værende mindre værd. Hvis vi anskuer dette ud fra et perspektiv, som har fokus på kvindens mulighed for at bryde med volden, kan det i forhold hertil ses dybt problematisk, hvis kvinden indoptager et negativt billede af sig selv, grundet andres måde at se hende på, da en følelse af eksempelvis mindreværd, potentielt kan få kvinden til at forblive i det voldsramte forhold. Forstået på den måde, at hvis kvinden ikke oplever sit eget værd, eller bliver spejlet i, at hun er mere værd, end den vold hun udsættes for, kan dette meget vel blive selvforstærkende og resultere i en accept af volden i og med hun ikke får brudt med den.

Opsummerende vil vi fremhæve, hvorledes stigma kan spille ind på voldsudsatte kvinders vanskeligheder med at bryde med volden. I analysen har vi argumenteret for, at myndighedspersoner manglende viden om voldsudsatte kvindes situation kan resultere i, at kvinderne får påført sig et stigma. Et stigma kan blandt andet resultere i at kvinden selv drages ansvarlig for hendes situation. på grund af manglende viden på feltet og/eller hvis hun bliver gjort selvforskyldt i hendes situation. Ligeledes kan kvindens frygt for en stigmatisering forårsage, at hun fortier den vold, hun har været udsat for. Vi har argumenteret for, at ovenstående tilfælde kan resultere i en udeblivelse af den rette hjælp og støtte, som kan vanskeliggøre kvindens muligheder for at bryde med volden. Vi har endvidere argumenteret for, at stigmatisering kan påvirke kvindens selvbillede således, at hun ikke oplever sig som mere værd end den vold hun udsættes for. Dette vil ligeledes

vanskeliggøre hendes muligheder for at bryde med volden brud med volden og potentielt blive genganger på et krisecenter.

3.3 Skam

Vi vil i dette afsnit se nærmere på, hvorledes skam påvirker voldsudsatte kvinder på krisecenter og ikke mindst undersøge om skam kan være medvirkende til at nogle kvinder har vanskeligheder med at bryde med volden og dermed er i risiko for at vende tilbage til et krisecenter for at opnå beskyttelse og støtte i forhold til partnervold.

Efter en indføring i feltet gennem en bredere litteratursøgning og kontakt til praksis, stod det ganske hurtigt klart for os, at skam er et helt centralt begreb, når vi ønsker at se nærmere på en problemstilling, der udspiller sig i feltet, vold i parforhold (Jensen & Nielsen 2015, Rambøll 2015, Regeringen 2014, Plantener & Schacht-Petersen 2015). Vold i familien er altså ofte forbundet med skam (Jensen & Nielsen 2015: 58). En kvinde, der er udsat for partnervold kan føle sig skamfuld i henhold til, at hun oplever at lade sig underkaste og være mindreværdig i forhold til sin partner (Plantener & Schacht-Petersen 2015: 83). Følelsen af at lade stå til og i en vis udstrækning acceptere situation kan resultere i skam, dette både i relation til sig selv, men også i forhold til eventuelle børn i familien (ibid.).

Den amerikanske professor, Bréne Brown har i adskillige år forsket indenfor skam og hendes forskning og teori ses blandt andet anvendt i litteratur henvendt til professionelle, der arbejder med voldsudsatte, hvor begrebet skam udfoldes i relation til at møde og forstå den voldsudsatte bedst muligt (Plantener & Schacht-Petersen 2015). Vi vil i det efterfølgende kort redegøre for Browns teoretisering af skam, hvorefter vi vil benytte hendes forståelse og teoretisering af begrebet til at analysere betydningen af skam i relation til voldsudsatte kvinders situation og vanskeligheder med at bryde med volden.

Brown definerer skam således: “*An intensely painful feeling or experience of believing we are flawed and therefore unworthy of acceptance and belonging.*” (Brown 2006: 45). Således forbinder Brown skam med værdighed. Skammen kan så en tvivl i mennesket eller i værste fald postulere, at det ikke er værdigt til kærlighed eller forbundethed til andre (Brown 2012: 78). Brown opstiller tre grundprincipper om skam: 1) Vi har den alle, den er universel og er en meget primitiv menneskelig følelse, 2) Vi er alle bange for at tale om skam og 3) Jo mindre vi taler om skam, jo større kontrol har den over vores liv (Brown 2012: 77). Med disse grundprincipper hævder hun, at skam er et vilkår for alle mennesker, at skammen er svær at tale om, men jo mere vi fortier skammen, jo større magt får den. Sagt med andre ord, påpeger Brown, at hvis vi italesætter skammen begynder den at “visne” (Brown 2012: 76). Brown hævder, at de fleste forskere, der har studeret begrebet skam, skelner mellem skam og skyld, således at skam er lig med, *jeg er slem*, hvor skyld betyder, at *jeg har gjort noget slem* (Brown 2012: 81). Ifølge Brown er skammen destruktiv for mennesket, hvor skyld derimod kan have en positiv effekt. Positiv forstået på den måde, at når vi føler skyld, er der fokus på selve handlingen, når vi har gjort noget der ikke er i overensstemmelse med vores værdier, hvorved vi kan undskylde og ændre vores adfærd fremadrettet (Brown 2012: 82). Skam derimod bliver personificeret og er med til at definere os som menneske og desuden garant for at nedbryde menneskets tro på at forandre sig (Brown 2012: 82). Brown påpeger, at vi ikke kan blive “immune” over for skam, men at vi kan opbygge modstandsdygtighed mod skammen, heraf hendes teori *Shame Resilience Theory*. Ganske kort er essensen i Shame Resilience Theory, at skam skal bekæmpes med empati, hvor hun definerer empati således: “Empathy is described as the ability to perceive a situation from the other person’s perspective - to see, hear, and feel the unique world of the other.” (Brown 2006: 47). Hvis mennesket kan dele sin skamfulde historie med andre, der møder den skamfulde med empati og forståelse, vil skammen kunne bekæmpes. Brown hævder, at idet skam er socialt skabt, må den nødvendigvis bekæmpes i fællesskabet (Brown 2012, 84). Dog må det skamfulde menneske også behandle sig selv med selvmedfølelse, da et menneske, der er nænsomt ved sig selv, vil være mere tilbøjelig til at række ud efter hjælp og dermed kunne opleve forbundethed og empati fra et andet menneske (Brown 2012, 84-85).

Vi vil i det følgende gennem vores primære empiri og anvendelse af Browns forståelse og teoretisering af begrebet skam, analysere betydningen af skam i en bredere forstand i relation til voldsudsatte kvinders situation, for dernæst specifikt at undersøge, hvorvidt skam spiller en rolle i forhold til kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden.

Gennem vores interviews søgte vi afklaret, i hvor høj grad de professionelle oplever, at de voldsudsatte kvinder føler skam. Gennemgående for alle informanterne, var at skam gør sig gældende for langt de fleste af de voldsudsatte kvinder, de møder i deres arbejde. Personalet fra krisecentret ytrede, at kvinderne er særligt skamfulde, når de ankommer til krisecentret, men under deres ophold, får de som ofte bearbejdet skammen og bliver mere fri af den. Dette indikerer følgende citat af rådgiveren, adspurgt om hendes oplevelse af, i hvor høj grad skammen påvirker kvinderne:

“For en del af dem gør det, men egentlig mest i starten, når de kommer her. De synes det er enormt pinligt, de synes det er enormt skamfuldt, rigtig mange fortæller ikke nogen om det at komme her, men også det at have levet i vold, er der også nogen der ikke har delt (...). Det er der, vi også kan måle lidt på vores arbejde. Får vi så talt med kvinderne omkring det og har samtaler og får bearbejdet den vold de har levet i, så bliver det ikke skamfuldt for dem længere, det er ikke så pinligt, de inddrager et netværk, måske en arbejdsplads i det.” (Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Uddybende illustrerer citatet, at kvinderne ofte har hemmeligholdt deres liv med en voldelig partner overfor deres omgivelser og således aldrig delt det med nogen. Desuden vidner citatet i høj grad om, hvor skamfulde voldsudsatte kvinder ofte føler sig, hvilket igen hænger sammen med deres tavshed omkring det. Anskuet ud fra Browns grundprincipper om skam, frygter vi alle at italesætte skammen, men jo mere vi fortier den desto større magt får den (Brown 2012: 77). Vi kan således argumentere for, at idet kvinderne ikke taler med nogen om den vold de udsættes for, vil skammen vokse sig større og få mere og mere kontrol over kvinden. Omvendt bekæmpes skam gennem empatisk samtale og i fællesskab med andre mennesker, hvilket er essensen i Shame Resilience Theory (Brown 2012: 84). Denne teoretiske forståelse er i tråd med rådgiverens beskrivelse af deres

måde at arbejde med kvinderne på, hvor de netop gennem samtale forsøger at bearbejde de voldelige hændelser, herunder skammen forbundet dermed.

Ligeledes har lederen samme opfattelse i forhold til, at en stor del af kvinderne er påvirket af skam og at kvinderne ofte ikke har italesat skammen tidligere, men har opretholdt en tavshed om volden over for familie og venner.

“Jeg tænker specielt ved de kvinder, som man i vores samfund, vil kalde veluddannede, de har virkelig meget skam. Der er rigtig mange, der ikke ved, hvad der er foregået, når de kommer her, altså familien ved det ikke, vennerne ved det ikke. Der tænker jeg, at de oplever det, som uendeligt skamfuldt, hellere holde det skjult, hellere lade være med at sige noget.” (Interview med lederen, 14.03.19)

Lederens udtalelser vidner, ligesom rådgiverens udtalelser, om at kvinderne ofte ikke har talt med nogen om volden og deres skamfølelse, hvorfor de kan føle meget skam, når personalet møder dem på krisecentret. At der er overensstemmelse mellem de to uafhængige udsagn fra henholdsvis lederen og rådgiveren, indikerer at skam er en væsentlig problemstilling for voldsudsatte kvinder på krisecenter. Ifølge Browns teori bliver tavsheden, som nævnt, grobund for at skammen kan gribe om sig og få stor magt over kvinden, hvorfor italesættelse af skammen netop bliver essentiel (Brown 2012: 71, 77). Endvidere påpeger lederen i ovenstående, en forskel på skammens tilstedeværelse blandt kvinderne på krisecenter, i henhold til kvindernes uddannelsesbaggrund. Hun tilføjer endvidere:

“...de kvinder, som har rigtig meget med i bagagen af social dårlighed, da oplever jeg ikke ret meget skam. Det er en del af hverdagen, det er en del af livet. Det er sådan det er.”
(Interview med lederen, 14.03.19).

Lederen giver her udtryk for et interessant element forbundet med skam, idet hun udtrykker, at skammen ikke opleves at have den samme gennemslagskraft kvinderne i

blandt. En social belastet baggrund, vil ifølge udtalelsen ofte have en indvirkning på at skammen ikke på samme vis spiller ind, som blandt de kvinder, der kommer med en mere veluddannet baggrund og formentlig en mere ressourcestærk kvinde. Vi finder umiddelbart ikke Browns teoretiske forståelsesramme anvendelig, hvad angår kvindernes sociale og uddannelsesmæssige baggrund, set i forhold til, i hvilken grad kvinderne er disponeret for skam. Dette med baggrund i, at Brown beskæftiger sig med skam generelt set, som en universel følelse og fokuserer ikke på skam i relation til social klassetilhørsforhold. Vi vil dog argumentere for, at når lederen insinuerer, at nogle kvinder ikke stiller spørgsmålstegn til voldshandlingen, da volden længe har været en del af deres liv, kan dette tolkes, som et tegn på et forskubbet normalitetsbillede. Dette forstået således, at en social belastet baggrund kan resultere i, at kvindens grænser bliver rykket i relation til volden og dermed kan vi argumentere for at volden bliver normaliseret. I anden analysedel vil vi komme nærmere ind på betydningen af kvindernes normalisering af volden og klassetilhørsforhold.

I vores interviews med CTI-medarbejderne udtrykte de begge, at de oplever, at kvinderne i tiden efter endt krisecenterophold fortsat er meget skamfulde i forhold til deres liv med en voldelig partner.

”Det påvirker meget, rigtig, rigtig meget. Der er meget skam. Rigtig meget skam. “Hvorfor er jeg ikke gået før, hvorfor har jeg fundet mig i det her, hvorfor har jeg udsat mine børn for det her” (...). Den [skammen] gør det bare super svært for folk at flytte sig, den låser folk fast. Der skal man have hjælp til ligesom at komme ud af det. Men bare det, de tør sige det på et eller andet tidspunkt og så, at man tør lytte til det og være i det” (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

At skammen *låser folk fast*, kan være et udtryk for, at den kan være invaliderende på den måde, at den begrænser kvinden i sin bearbejdelse af et liv i et voldeligt parforhold og dermed begrænser hendes mulighed for at skabe forandring for fremtiden. Set ud fra Browns perspektiv, er dette i tråd med, at skammen er destruktiv for mennesket og nedbryder dets tro på forandring og troen på at kunne gøre det bedre (Brown 2012: 82.)

Den selvbekendtgørelse, som kvinderne pålægger sig ud fra citatet, bliver dermed et destruktivt element, der nedbryder hende og dermed også hendes evne til at kunne skabe forandring for fremtiden. CTI- medarbejderen hævder i den forbindelse, at kvinden har brug for hjælp til at håndtere sin situation, hvilket kræver, at kvinden åbner op omkring det og bliver mødt og lyttet til. Dermed bliver samtalerne med CTI-medarbejderen betydningsfulde i forhold til kvindernes fortsatte bearbejdelse af den vold, de har været udsat for og den skam der er forbundet hermed, hvilket også er i tråd med Browns teori om, at skam bekæmpes i sociale relationer gennem det empatiske møde (ibid.: 84.).

Ligeledes oplever den anden CTI-medarbejder, at kvinderne i tiden efter endt krisecenterophold føler skam: "De er meget skamfulde, rigtig mange af dem. Mange er også skamfulde i, at de har den der følelse af, at man har ladet sine børn leve i det her". (Interview med CTI-medarbejder B, 22.03.19). Begge CTI-medarbejdere erfarer, gennem deres arbejde med kvinderne, at skam fortsat fylder meget. Dette vidner om, at skammen ikke er endegyldigt bekæmpet under deres ophold på krisecenter, men fortsat kan tolkes som et betydningsfuldt element, der kræver et fokus og en opmærksomhed. Vi kan derfor argumentere for, at skønt kvinderne gennem opholdet på krisecentret, har haft samtaler om volden og derigennem formentligt også fået bearbejdet skammen, kan skammen fortsat hæmme kvinderne i tiden efter endt ophold på krisecenter. Som nævnt, hævder Brown, at det ikke er muligt at blive immun overfor skam, men i stedet kan der opbygges modstandsdygtig overfor den (Brown 2012: 84). Forstået på den måde at skammen er en universel følelse, som kan og vil opstå på ny, hvorfor modstandsdygtigheden bliver essentiel. Vi kan derfor formode, at følelsen af skam også relateret til deres voldelige fortid, med stor sandsynlighed, vil komme til at følge dem i fremtiden, men gennem kontinuerlig samtale omkring skammen, kan de i højere grad blive modstandsdygtige, således de får mere kontrol over skammen og dermed også kontrol over eget liv.

Eftersom vi i ovenstående har kastet lys over, hvordan skam kan spille ind i forhold til voldsudsatte kvinders situation, vil vi i det følgende se nærmere på, hvorvidt følelsen af skam kan have indflydelse på kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden og i risiko for at blive genganger på krisecenter.

I relation til kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden, oplever vores informanter ikke, at skammen har indflydelse på, at kvinderne på et senere tidspunkt igen ender i et voldeligt parforhold. Deres umiddelbare betragtning er, at det ikke er skammen, der fører kvinden tilbage til voldsudøveren eller en ny voldelig partner. De ser i hvert fald ikke en direkte parallel mellem skam og kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden efter endt krisecenterophold (Interview med lederen 14.03.19, rådgiveren 14.03.19, CTI-medarbejder A, 11.03.19 og CTI-medarbejder B, 22.03). Lederen fra krisecentret udtaler sig i den sammenhæng således:

“Når de har valgt at komme her, så er det ikke skammen, der sender dem tilbage, overhovedet ikke, fordi så har de jo..., så er du jo i gang med at bryde det her tabu.”

(Interview med lederen, 14.03.19)

Citatet antyder, at når kvinderne har taget beslutningen om at tage ophold på krisecenter, så er de igang med at bryde med tabuet omkring at være voldsudsat og deres skamfølelse i forhold til den vold, de har været udsat for. Derfor opfatter lederen ikke, skammen som en mekanisme der forårsager, at kvinderne vender tilbage til en hverdag præget af vold, men at det vil være andre faktorer, der spiller ind.

Trods vores informanters umiddelbare betragtning af, at skammen ikke spiller ind i relation til at bryde med volden, bringer flere af dem alligevel eksempler frem på scenarier, hvor skammen kan have indflydelse herpå.

Den ene CTI-medarbejder beskriver, at skammen indirekte kan have en påvirkning på, at kvinderne ikke lykkedes med at bryde med volden.

“Jeg tænker i og med skammen er der, kan den jo være med til, at man ikke får ændret på nogle mønstre..., men i hvert fald ikke sådan direkte, men indirekte, ved at man har nogle mønstre, man har svært ved at bryde. Den tror jeg godt kan være der. Skam kan jo også gøre, at man får nogle skyklapper på, så er det måske nemmere at ignorere nogle ting,

end at skulle se det i øjnene, for så kommer skammen også op i hovedet på en [kvinden].”
(Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19).

Ifølge citatet kan skammen resultere i, at den enkelte kvinde ikke får brudt med eller ændret på nogle mønstre, idet skammen kan forårsage at visse ting bliver ignoreret, fordi det er for svært at se i øjnene. Hvis uhensigtsmæssige mønstre leder kvinden tilbage til en hverdag med vold, kan skammen således siges at have en indirekte betydning, som CTI-medarbejderen fremlægger det. Da skam netop ifølge Brown nedbryder den enkeltes tro på, at vi kan forandre os, kan vi argumentere for, at en kvinde kan være så kontrolleret af sin skam, at hun ikke har troen på, at hun kan forandre sig og bryde mønstre. Derved kan uændrede mønstre blive en risikofaktor i forhold til, at kvinden ikke får brudt med volden og dermed potentiel genganger på krisecenter.

Lederen af krisecentret tilføjer senere, at for de kvinder, som kommer på krisecentret i relation til æresrelaterede konflikter, kan skammen muligvis få indflydelse på, at kvinden vender tilbage til den voldelige partner og ikke kommer ud af volden.

“Måske lidt i forhold til de æresrelaterede, fordi der er der jo også enormt meget skam, hvis de kommer her. Og der tænker jeg, at for eksempel for de unge piger, der flygter fra tvangsægteskab eller fra social kontrol, da den skam de pålægger deres familie ved at komme her, er så vanvittig svær. Så det kan godt være, at den [skammen] kan være med til, at de så vender tilbage i det. Lige præcis der, tænker jeg, at den [skammen] spiller ind i forhold til at komme ud af volden.” (Interview med lederen, 14.03.19).

I citatet lægges der vægt på, at kvindens flugt fra voldsudøveren og ophold på krisecenter kaster stor skam over familien. Ifølge lederens udsagn, tolker vi det således, at det ikke nødvendigvis er skammen over at leve i voldeligt parforhold, der kan få indflydelse på, at kvinden vender tilbage til den voldelige partner, men derimod skammen over at bringe skam over familien. Vi vil dog argumentere for, at for en ung kvinde, der kan være underlagt hårdt pres i forbindelse med æresrelaterede problemstillinger, kan det formentlig være svært at adskille og kortlægge, hvad der ligger til grund for den skamfølelse kvinden

måtte føle. Ikke desto mindre finder vi lederens observation interessant og væsentligt at have for øje i det sociale arbejde med voldsudsatte kvinder med æresrelaterede problemstillinger.

Lederen fremhæver en anden bemærkelsesværdig refleksion, der relaterer sig til, hvorvidt skammen spiller ind på kvinderne muligheder for at bryde med volden og risiko for at ende i et voldeligt parforhold igen.

“Jeg tænker, der er en masse kvinder derude, vi ikke får fat i, som ikke kommer her på grund af den skam. Jeg tror da, at der er rigtig mange kvinder, som vælger krisecentret fra, fordi de ikke vil vise, at de bliver slået, fordi det er for skamfuldt. Så jeg tænker, at der er dem, der kommer på krisecentret, som tør vise det. Så har man jo allerede et eller andet sted sagt, det kan godt være, det er helt forfærdeligt og det er skamfuldt, men jeg har valgt, at jeg vil gøre noget ved det her. Men alle de andre får vi jo ikke fat i, så der kan sagtens være en hel masse udenfor, som er så skamfulde over det, så de ikke kommer.”

(Interview med lederen, 14.03.19)

Lederen fremhæver, at for de fleste bliver beslutningen om at tage på krisecenteret et udtryk for en begyndende åbenhed om volden og den skam kvinden måtte føle. Omvendt påpeger hun, at skam kan have en stor forklaringskraft i forhold til de kvinder, som lever i et voldelige parforhold og fortier det for omverdenen, idet det vil være for skamfuldt for dem, hvis sandheden om partnervolden kom frem. Ud fra denne antagelse, kan vi formode, at skammen kan have indflydelse på at voldsudsatte kvinder bliver i et voldeligt parforhold og få den alvorlige konsekvens, at kvinden aldrig opsøger hjælp.

Vi vil kort opsummere på hvorledes skam, kan spille ind på voldsudsatte kvinders muligheder for at bryde med volden. Vi har argumenteret for, at skam kan nedbryde individets tro på at forandre sig og dermed kan skammen medvirke til, at den voldsudsatte kvinde ikke formår at ændre uhensigtsmæssige mønstre, hvilket kan vanskeliggøre hendes muligheder for at bryde med volden. I æresrelaterede problemstillinger har vi blandt andet argumenter for, at skammen over at bringe skam over sin familie, ved at tage

på krisecenter, vil kunne reducere kvindens muligheder for at bryde med volden. Endvidere har vi argumenteret for, at skam kan spille ind i forhold til de kvinder, der hemmeligholder den partnervold de lever i, hvilket kan forårsage at de ikke opsøger hjælp og støtte til at få brudt med volden.

4. Anden analysedel: Normalisering af volden, klassetilhørsforhold og køn

4.1 Normalisering af volden og klassetilhørsforhold

Vi ønsker i nærværende afsnit at introducere den svenske professor i sociologi, Eva Lundgrens, teori om voldens normaliseringsproces, for dernæst at anvende den til at analysere vores primær empiri med fokus på klassetilhørsforhold. Vi finder vi det relevant at inddrage Lundgrens teori i vores bestræbelse på at forstå mekanismer, der kan gøre det vanskeligt for kvinder, som har fået ophold på krisecenter, at bryde med volden.

På trods af at teorien blev udarbejdet for mere end 30 år siden, kan den fortsat betragtes som nærmest uundgåelig at stifte bekendtskab med, da den anses som anerkendt og anvendelig både indenfor praksisfeltet og i forskningen (Jensen & Nielsen 2005: 45). Lundgren har dog løbende opdateret sin teori om voldens normaliseringsproces med nye indsigter (Lundgren 2012: 7-8). Teorien er optaget af mekanismer på individniveau, men bygger samtidigt på et feministisk perspektiv, hvorfor vi finder den relevant at inddrage i nærværende analysedel, som omhandler mere strukturelle faktorer i form af klassetilhørsforhold. Lundgrens teori om normalisering af volden bliver inden for feltet også omtalt som voldsspiralen (Jensen & Nielsen 2005: 45-46).

Lundgrens teori skal ses som en teoretisk model til formål at identificere voldens underliggende logikker og mekanismer. Forstået på den måde at fokus ikke er på de konkrete voldsberetninger, som ofte kan være af meget forskellig art. Formålet er i stedet at identificere et mønster, også kaldet processens dynamik, som kan bidrage til at

begrebsliggøre følgerne af volden (Lundgren 2012: 14). Lundgren opererer med tre forståelser af volden, som stammer fra hendes indsigter i sit tidligere arbejde.

Normalisering: at volden med tiden kan opleves som normalt i hverdagen.

Eksternalisering: at volden ikke forklares ud fra hvem voldsudøverer er, men nærmere til omstændigheder rundt omkring ham eller til selve partneren, altså voldsofferet.

Internalisering: at den voldsudsatte kvinde med tiden kan overtage mandens forståelse af handlingen og tilmed syn på hende som kvinde (Lundgren 2012: 13). Lundgren understreger væsentligheden af ovenstående tre indsigter, som ifølge hende, bekræfter et af hovedperspektiverne i hendes analytiske teori; netop at vold kan knyttes sammen med køn og normalitet (Lundgren 2012: 13).

Lundgren er af den overbevisning, at voldens årsagsforklaringer, generelt set i samfundet, søges afklaret gennem diverse sandheder, som relaterer sig til voldudøverens problem, herunder alt fra individuelle, sociale, strukturelle eller kulturelle forklaringer (Lundgren 2012: 15). Ifølge Lundgren forklares brugen af vold samt gentagen brug af voldshandlinger, som individuelle særskilte gerninger, som er gensidigt uafhængige. En sådan opfattelse af vold, der er optaget af forklaringer, som ikke relaterer sig til selve voldshandlingen, men bagom liggende årsager, mener Lundgren er en naiv tilgang til feltet, som ligefrem kan bagatellisere volden, da fokus flyttes fra selve voldshandlingen (Lundgren 2012: 16). Indledningsvist i specialets problemfelt præsenterede vi to overordnede forståelser af mænds vold mod kvinder, omtalt som *fordi de kan* eller *fordi de ikke kan lade være*. Lundgrens ovenstående kritik af den måde volden søges forklaret på i vores samfund, lægger sig op ad forståelsen *fordi de ikke kan lade være*, hvor volden forklares ud fra voldsudøverens historie og dermed bygger på et udviklingspsykologisk og socialiserings teoretisk perspektiv (Dannerskiold-Samsøe et. al 2011: 38). Lundgren er således kritisk overfor denne forståelse af vold og anser det tilmed som dybt problematisk, da denne forståelse kan negligere selve volden og flytte fokus fra de alvorlige konsekvenser den kan have.

Lundgren er i sin forskning optaget af stabilisering, udvikling og opretholdelsen af volden, hvilket hun omtaler som voldsprocessen (Lundgren 2012: 16). I den sammenhæng mener hun, at mennesker som udøver vold, forbinder voldshandlingen med tidligere intensive

oplevelser forbundet med erobring og kontrol. Dette resulterer således i, at voldsudøveren opnår et kick ud af voldshandlingen, hvilket driver ham til at begå vold mod kvinden på ny, idet han søger et ligeså intensivt kick som tidligere; det Lundgren beskriver som motoren i voldsprocessen. Hun beskriver dette kick som forbundet med magten til at ødelægge kvinden, og lægger vægt på de fatale og livstruende konsekvenser det kan få for kvinden, hvis ikke fokus flyttes fra årsagsforklaringer, til selve voldshandlingens alvor og konsekvenser (Lundgren 2012: 17). Lundgren mener, som tidligere nævnt at køn og normalitet spiller ind, når der er tale om vold i parforhold. En opfattelse af manden som overlegen, dominerende og magtfuld og kvinden som underlegen, og tilgængelig for manden både seksuelt og omsorgsmæssigt hersker i de voldsramte forhold og har en forklaringskraft på den ulige magtbalance kønnene imellem (Lundgren 2012: 20-21). Voldsforståelsen af mænds vold mod kvinder, omtalt *som fordi de kan*, der netop bygger på feminisme og en forståelse af ulighed kønnene imellem, hvor magt og dominans er centralt, afspejles i Lundgrens teori og hendes forståelse af vold i parforhold (Dannerskiold-Samsøe et. al 2011:37).

Gennemgående i interviewene med vores informanter fremhævede de adskillige gange problematikken omkring, at kvinden ofte normaliserer volden og hendes grænser i forhold til, hvad der er normalt forskubbes. Idet mekanismen omkring normalisering af volden sporadisk og uafhængigt af hinanden blev italesat af vores informanter, fandt vi det relevant efterfølgende at undersøge dette nærmere. Eva Lundgrens teori bliver hermed essentiel og brugbar i vores tilstræben på at forstå, hvorfor nogle kvinder har vanskeligt ved at bryde med volden.

Nedenstående citat er et eksempel på hvordan de professionelle oplever, at kvinderne kan normalisere volden og dermed kan have brug for støtte til at gendanne et normalitetsbillede af, hvad der er acceptabelt og uacceptabelt og genopbygge deres grænser.

(...). altså hvad er normalt, hvad for en normalrelation har man til en mand.(...) Mange af dem har faktisk rigtig, rigtig svært ved at navigere i det. Så man bliver også sådan en [CTI-

medarbejder], altså noget med at lære dem at mærke efter, men også en der siger, det her er ikke okay, det her er ikke normalt. (...). Faktisk lander de fleste i en eller anden grad i hvert fald, på et lidt mere normalt niveau og kan mærke sine egne grænser igen.

(Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

I Lundgrens teori om normalisering af volden hævder hun, at kvindernes grænser for hvad der er normalt forskydes gennem en dramatisk nedbrydningsproces, der er resultat af den partnervold de udsættes for (Lundgren 2012, 27-28). Normaliseringen af volden er et procesperspektiv, hvor selve normaliseringen bliver kvindens strategi i relation til at forblive i parforholdet (ibid.). Hvis vi anskuer ovenstående citat ud fra Lundgrens teori, kan vi argumentere for, at kvindernes grænser forskydes i kraft af, at de gennem det voldelige parforhold har mistet et reelt normalitetsbillede og dermed har svært ved at navigere i, hvad der er rigtig og forkert. Vi vil dermed argumentere for, at et forskubbet normalitetsbillede og en negligering af volden, kan resultere i, at kvinden ikke opfatter volden som uacceptabel og ej heller opfatter den fare, der er forbundet med den. Et forskubbet normalitetsbillede kan således forårsage, at kvinden ikke får brudt med volden eller senere vender tilbage til et voldeligt parforhold og dermed bliver en potentiel genganger på krisecenter. CTI-medarbejderen nævner her, hvordan hun får en vigtig rolle i forhold til kvindens gendannelse af et hensigtsmæssigt normalitetsbillede, hvilket vi vil vende tilbage til i tredje analysedel, hvor vi vil se nærmere på CTI-medarbejderens arbejde med kvinderne.

I Lundgrens teori er omdrejningspunktet den proces, der sker når kvinder lever i et voldeligt parforhold, hvor grænserne og normalitetsbilledet forskubbes. Her er fokus, som nævnt, den nedbrydende proces, der resulterer i kvindens normalisering af volden. Et aspekt vi fandt interessant i vores primær empiri i relation til normalisering af volden, var, at kvinder med en svær social belastet baggrund opfattes som værende i større risiko for at normalisere volden, eksempelvis i kraft af grænseløse opvækstvilkår. Vores informanter problematiserede, at de kvinder, som er massivt omsorgssvigtet og selv er vokset op med vold, misbrug eller har været udsat for anden krænkende adfærd, ofte kan have et andet normalitetsbillede af, hvad der er rigtig og forkert. For denne gruppe af kvinder problematiserer de professionelle i mindre grad, det voldelige parforhold som en proces,

hvor kvindens normalitetsbillede forskubbes, men i højere grad sætter fokus på, at kvinden kan have et forvrænget normalitetsbillede fra barndommen. Dette forstået på den måde, at grænserne og et hensigtsmæssigt normalitetsbillede givetvis aldrig har været tilstedeværende hos kvinden, i kraft af at et forvrænget billede af, hvad der er acceptabelt, allerede er etableret i barndommen eller at hendes grænser er blevet forskubbet langt tidligere i livet, end der, hvor hun møder en voldelig partner.

I nedenstående citat, bliver lederen spurgt ind til, hvad hun ser som særligt udfordrende i forhold kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden. Her påpeger hun en parallel mellem normalisering af volden og en social belastet baggrund.

“Det er jo noget med at kende sin egen grænse, noget med at finde ud af hvor meget vil jeg acceptere? Hvis man hele sit liv har fået nedbrudt grænserne, jamen så accepterer man også... altså det er jo det vi nogle gange kan undre os over, når vi sidder og snakker med nogle kvinder, hvor vi synes at de fortæller om noget forfærdeligt vold og det synes de ikke selv, det er bare helt naturligt. Selvfølgelig er det da naturligt... jamen du er da blevet slået... det var ingenting, det var bare en lussing eller et par på hovedet, det var ingenting. Altså hvor grænserne helt klart rykker sig, fordi man har oplevet nogle ting.”

(Interview med lederen, 14.03.19)

Citatet illustrerer de vanskeligheder, der kan være forbundet med, at nogle kvinder grundet gentagende oplevelser med at få grænserne overtrådt gennem livet, ender med at negligere de alvorlige hændelser, som de bliver udsat for gennem volden. Når volden som citatet beskriver, opfattes som naturlig og dermed anses som normal adfærd skyldes det, at grænserne er forskubbet, hvilket Lundgren definerer som en grænseforskydning, hvor normalitetsbilledet over tiden ændrer sig, da volden bliver en del af hverdagen (Lundgren 2012: 28-29).

Uanset om kvindens normalitetsbillede er blevet forvrænget eller forskubbet grundet en social belastet opvækst eller om det er blevet forskubbet gennem et voldeligt parforhold, finder vi det væsentligt at pointere, at volden er lige slem i sine konsekvenser. Med dette

mener vi, at volden uanset kvindens sociale baggrund, kan være livstruende og farlig og dermed skal tages lige alvorligt. Dette lægger sig op ad Lundgrens overbevisning om væsentligheden af altid at sætte selve voldens alvorlige konsekvenser i centrum fremfor bagom liggende årsagsforklaringer til volden (ibid.:16-17). Dog vil vi argumentere for, at i relation til at blive genganger på krisecenter og dermed ikke få brudt med volden, kan det have en betydning, hvad kvindens udgangspunkt er, i relation til hendes normalitetsbillede forud for det voldelige parforhold. Altså vil vi argumentere for at gendannelsen af et normalitetsbillede for en kvinde, som gennem et voldeligt parforhold, har fået forskubbet dette, er mere sandsynlig, end (gen)dannelsen af et normalitetsbillede for en kvinde, der længe har haft et forvrænget billede og muligvis først som voksen skal danne et hensigtsmæssigt normalitetsbillede.

4.1.1 Klassetilhørsforhold - fire typologier

I en rapport fra SDU, der afdækker omfanget og udviklingen af fysisk vold, hævdes det, at hvad angår fysisk partnervold mod kvinder, ses der i henhold til uddannelse og erhverv ikke nogen social forskel (Deen 2018: 27). Idet der ikke ses nogen social ulighed i relation til kvinder, der rammes af fysisk partnervold, kan vi således konstatere at problematikken rammer bredt og dermed på tværs af sociale lag. Anderledes ser det dog ud, når vi ser på gruppen af voldsudsatte kvinder, der tager ophold på krisecenter. Som nævnt i problemfeltet, fremstår kvinder på krisecenter på en række områder mindre ressourcestærke end danske kvinder generelt i vores samfund, herunder blandt andet i relation til ringere uddannelsesniveau og tilknytning til arbejdsmarkedet samt dårligere sundhedsmæssig tilstand.

I vores interviews spurgte vi ind til kvindernes position i samfundet i relation til deres sociale baggrund. Dette fortsat i forhold til kvindernes udfordringer med at bryde med volden. Specifikt spurgte vi, om vores informanter oplevede nogle umiddelbare kendetegn/fællestræk, blandt gruppen af voldsudsatte kvinder. Flere af vores informanter udtrykte, at manglende eller lavere uddannelse og offentlig forsørgelse i form af kontanthjælp eller sygedagpenge er nogle af de karakteristika, som de oplever går igen

blandt kvinderne. Dette kan ses illustreret i nedenstående citat af den ene af CTI-medarbejderne:

”Nu sidder jeg lige og tænker på uddannelsesmæssig baggrund, der er nok noget der, der er nok lidt noget der. Jeg tænker ikke, vi har haft super mange højtuddannede. Jeg kan slet ikke komme i tanke om nogen. (...). Det er fordi jeg tænker, de fleste af dem vi har haft, de har været på kontanthjælp eller på en offentlig ydelse. Eller også har de været sygemeldt.” (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Ligeledes udtrykker rådgiveren på krisecentret lignende karakteristika for de kvinder, hun er i kontakt med i hendes daglige arbejde på krisecentret, hvilket kan ses ud fra følgende citat:

”Jamen jeg vil sige, at der faktisk en overvægt, desværre, af kvinder der ikke er i arbejde eller under uddannelse. Vi har nogle der er. (...). Ja fordi man kan sige, etnicitet, alder, hvad er det for en social klasse, samfundslag. Det er virkelig mange forskellige slags grupper af kvinder, vi har og etniciteter, ja.” (Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Ovenstående to citater signalerer, at vores informanter oplever, at gruppen af kvinder på krisecenter kendetegnes ved, at mange af kvinderne har lav eller ingen uddannelse, samt står udenfor arbejdsmarkedet og dermed er på offentlig forsørgelse. Dette indikerer, at kvinderne i højere grad tilhører en sværere og lavere stillet social klasse i det danske samfund, da de i hvert fald økonomisk har færre ressourcer.

Adspurgte om samme spørgsmål i forhold til umiddelbare fællestræk, oplyste lederen af krisecentret fire forskellige grupperinger af kvinder, som ifølge hende er de mest gennemgående, af dem de er i kontakt med på krisecentret. Den første gruppe hun beskriver, er kvinder, der af mere eller mindre uheldige omstændigheder har mødt en voldelig partner. Hun påpeger, at denne gruppe udgør en mindre del af kvinder på krisecenter.

”Der er en gruppe af kvinder, som render ind i en kæreste, der har psykopatiske træk og som ikke er i stand til at vurdere det og som kommer ud af volden. Fordi det er én gang og aldrig mere. Det er den ene del af det, det kan vi alle sammen rende ind i, det er en lille gruppe.” (Interview med lederen, 14.03.19)

Ud fra lederens udsagn, er dette en situation og problematik, alle kvinder potentielt kan havne i, da faresignalerne ikke har været tydelige på forhånd. Med dette kan det tydes, at lederen mener, at denne gruppe kvinder tilhører de mere ressourcestærke, hvor situationen bærer mere præg af tilfældighed, fremfor social belastet baggrund som årsagsforklaring til, at de ender i et voldeligt parforhold. Ligeledes indikerer citatet, at disse kvinder får brudt med volden og at det bliver et enestående tilfælde at have været i et voldeligt parforhold. Med denne gruppe af kvinder kan vi diskutere, hvorvidt Lundgrens teori om normalisering af volden, overhovedet når at gøre sig gældende. Med dette kan vi stille spørgsmålstegn ved, om kvinder tilhørende denne gruppe, normaliserer og accepterer volden for en periode eller om de helt indledningsvist bryder med partneren ved første voldelige episode og således ikke spindes ind i voldens normaliseringsproces. Såfremt kvinden for en kortere periode normaliserer volden og lever i det voldelige forhold, kan vi forstå hendes brud med volden, som en følge af, at hun forinden har haft et hensigtsmæssigt normalitetsbillede og hun ikke når at blive spundet langt ind i voldens normaliseringsproces (voldsspiralen).

Den næste gruppe lederen opridser, er kvinder, der har en social belastet baggrund med omsorgssvigt af forskellig art. Denne gruppe beskriver hun, som den største gruppe.

”Og så er der en stor gruppe, som ikke har grænser til at sige nej, netop fordi man har måske oplevet omsorgssvigt eller på anden vis i sin barndom, ens grænser er hele tiden blevet trådt over, så man lader sig..., man finder sig i det, man finder sig i at være sammen med en mand, som hele tiden nedbryder en og fortæller en hvor forfærdelig man er og hvor dårlig man er til alt muligt, sådan at man til sidst selv tror på det. Men det er jo ikke de kvinder, som har styrke til at sige fra.” (Interview med lederen, 14.03.19)

Lederen påpeger, at det at være omsorgssvigter i barndommen, hvor grænser er blevet overtrådt, kan medføre, at kvinderne i højere grad kan være tilbøjelig i forhold til at acceptere det at leve i et voldeligt parforhold, hvor de nedbrydes i en sådan grad, at de til sidst påtager sig mandens nedvurderende billede af dem. Hvis vi tolker dette ud fra Lundgrens teori om voldens normaliseringsproces, er hendes begreb om internalisering nærliggende. Hun definerer internalisering som den proces, der finder sted, når kvinden overtager og dermed internaliserer mandens virkelighedsforståelse (Lundgren 2012 :37). Dette medfører, at kvinden betragter den vold hun udsættes for, som selvforskyldt og dermed som hendes eget ansvar (ibid.). Lundgren hævder, at internalisering er den mest farlige konsekvens og det mest komplekse aspekt af voldens normaliseringsproces. Hun tilføjer, at kombinationen af, at kvinden isoleres samtidig med, at manden udøver volden mod omhu medfører, at hun begynder at se sig selv gennem hans øjne (ibid.) Som citatet illustrerer ender kvinden med at påtage sig og tro på det billede og de overbevisninger den voldelige partner formåer, hvilket vi vil argumentere for er i tråd med Lundgrens begreb om internalisering. Ud fra Lundgrens teori kan vi argumentere for, at denne gruppe som lederen beskriver, befinder sig i den mest sårbare og udsatte position, af de kvinder de modtager på krisecentret. Dermed kan en social belastet baggrund og opvækst være en risikofaktor i forhold til internalisering, som en del af voldens normaliseringsproces, hvilket betyder, at de kan få utroligt vanskeligt ved at bryde med volden, da de netop har overtaget mandens virkelighedsforståelse.

Den tredje gruppe som lederen nævner, er kvinder med anden etnisk baggrund, hvor æresrelaterede problemstillinger kan gøre sig gældende, hvilket følgende citat beskriver:

"Og så er det selvfølgelig alle vores æresrelaterede og anden etnisk baggrund, hvor det er en anden type vold, fordi kvinderne kommer herop for eksempel fra Syrien og er veluddannede og vil egentligt gerne have et andet liv end det deres mand vil være med til og så bryder [kvinden] ud på den måde. Så det er også en gruppe. (Interview med lederen, 14.03.19).

Flere af vores informanter nævner problematikken vedrørende etniske minoritetskvinder, der udsættes for partnervold, hvor æresrelaterede problemstillinger gør sig gældende. Dog påpeger de, at de anser omfanget af denne problematik som værende regionalt bestemt, forstået således, at de på krisecentret i Aalborg ikke har mange af disse æresrelaterede problematikker, men påpeger, at krisecentrene på Sjælland har en langt højere andel heraf (Interview med rådgiveren og lederen, 14.03.19). I relation til at få brudt med volden, antyder lederen, at hun i høj grad oplever, at disse kvinder lykkes med at bryde ud af det voldelige parforhold og dermed udgør en gruppe, der er i mindre risiko for at ende som genganger på krisecenter. Kvinderne beskrives som veluddannede, hvilket vi betragter som en ressource, og noget der kan bidrage til deres refleksivitet, hvilket kan spille ind i forhold til deres opfattelse af volden som uacceptabel og uforenelig med det liv de ønsker at leve. Endvidere kan man argumentere for, at de som veluddannede må formodes at have forventninger om, at være en del af arbejdsmarkedet og kunne forsørge sig selv, og dermed blive økonomisk uafhængig af manden. Netop uafhængigheden vil også give kvinden bedre forudsætninger i forhold til at bryde med volden.

Den sidste gruppe af kvinder, omtaler lederen som midtergruppen, hvor der kan spille flere forskellige sociale faktorer ind, men hvor kvinderne fortsat godt kan finde sine egne grænser. Nedenstående citat illustrerer denne gruppe:

”Og så er der sådan midtergruppen, hvor man kan sige... altså man kan godt finde sine egne grænser, men man render ind i..., så bliver man måske fyret, får ikke færdiggjort uddannelse, altså sådan, hvor man tumler mere rundt i sit liv. Man har måske børn med to-tre forskellige mænd og altså er sådan lidt socialt svag, kan man sige. Dem har vi mange af.” (Interview med lederen, 14.03.19)

I forhold til denne gruppe beskriver lederen, hvordan nogle mere eller mindre uheldige og tilfældige omstændigheder i livet, kan spænde ben for disse kvinder. På trods af dette beskrives denne gruppe også som værende i besiddelse af ressourcer, blandt andet i form af, at de er i stand til at mærke egne grænser. Dermed tolker vi, at gruppen kan repræsentere et bredt udsnit af befolkningen og således repræsentere forskellige sociale

klassetilhørsforhold. Ud fra dette citat vurderer vi, at denne gruppe, med den rette professionelle støtte vil have gode forudsætninger i forhold til at bryde med volden i kraft af, at de er i besiddelse af nogle ressourcer. På den anden side, beskrives de samtidig som en gruppe, der "tumler rundt" og har mistet noget kontrol og retning i livet, hvorfor vi netop vurderer, at den professionelle hjælp bliver essentiel og afgørende for, at de formår at ændre retning og bryde med volden. Ifølge Lundgrens teori om voldens normalisering, kan vi ligeledes tolke dette som et udtryk for, at kvinderne kan komme i større risiko for at normalisere volden, jo mere kaos der er forbundet med deres livssituation, hvorfor den rette støtte netop bliver væsentlig.

Adspurgt om vores informanter oplever, at kvinderne repræsenterer et bredt udsnit af den kvindelige befolkning, svares det overvejende enstemmigt, at det er deres opfattelse. Ifølge vores informanter rammer partnervold således bredt, som også statistikkerne påpeger, som beskrevet tidligere. I samme forbindelse oplyser rådgiveren om de særlige omstændigheder, der gør sig gældende for de mere ressourcestærke kvinder, som de er i kontakt med på krisecentret, hvor der ikke er tale om en decideret indskrivning, men nærmere benyttelse af ambulante tilbud, som nedenstående citat vidner om.

"Ja jeg vil sige, de kvinder som har rigtig mange ressourcer, både sådan økonomisk og også sådan virkelig har et netværk omkring sig, som måske er i arbejde, de kvinder er vi også i kontakt med, men de benytter sig af vores ambulante tilbud, eller ambulante samtaler, fordi de har nogle andre ressourcer. Og der kan man sige, hvis man er voldsramt og man har ikke noget job, og man har heller ikke rigtig noget familie, hvor søren skal man gøre af sig selv, man har ikke bare lige råd til at tjekke ind på Radisson Blu. (Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Citatet bekræfter, at partnervold rammer bredt og på tværs af sociale lag, men de kvinder, som kan betragtes som ressourcestærke, har ikke nødvendigvis behov for at få ophold på krisecenter. Betydningen af at have økonomiske ressourcer og et bredt netværk og eventuelt være i arbejde, kan således ifølge rådgiveren, være med til at afgøre om kvinderne kan bryde ud af volden gennem en mindre omfattende indsats end et

krisecenterophold. Netop netværk og økonomiske ressourcer er nogle af de faktorer, som ofte er blevet fremhævet blandt vores informanter, i forhold til hvor selvhjulpne kvinderne er i kraft af deres ressourcer og modsat, hvor vanskeligt det kan være at få brudt med volden, for de kvinder, som ikke er i besiddelse af disse ressourcer. Desuden illustrerer citatet, at de kvinder, der kommer på krisecenter, dermed ofte er dem, der er i besiddelse af færrest ressourcer. Dette er i overensstemmelse med anvendt rapport i specialets problemfelt, der netop hævder, at kvinder der får ophold på krisecentre, på en række parametre fremstår mindre ressourcestærke end den gennemsnitlige danske kvinde (Rambøll 2015, 3). Dermed kan vi også ud fra vores primære empiri argumentere for, at blandt de kvinder, der får ophold på krisecenter, er der tale om en social ulighed såvel økonomisk som socialt, sammenlignet med kvinder generelt i vores samfund. Ligeledes kan der argumenteres for, at der kan ses en social skævhed i forhold til ressourcer hos de kvinder der udsættes for partnervold i det hele taget og de kvinder der udsættes for partnervold og får ophold på krisecenter.

I dette afsnit har vi argumenteret for, at et forskubbet normalitetsbillede og en negligerende af volden, kan forårsage, at den voldsudsatte kvinde ikke får brudt med volden. Ligeledes at en social belastet baggrund kan have betydning for, hvad kvindens udgangspunkt er, i relation til hendes normalitetsbillede, forud for det voldelige parforhold. Ydermere argumenter vi for, at social belastet baggrund og opvækst kan være en risikofaktor i forhold til internalisering af volden, som en del af voldens normaliseringsproces. Vi tolker ligeledes, at der er større risiko for, at kvinderne normaliserer volden, jo mere kaos der er forbundet med deres livssituation, hvorfor vi argumenterer for at den rette støtte bliver væsentlig. Vi fremhæver ligeledes betydningen af økonomi, netværk og tilknytning til arbejdsmarkedet, som en faktor i forhold til, hvor selvhjulpne kvinderne er. Vi argumenter endeligt for, at der er tale om en social ulighed, sammenlignet med kvinder generelt i vores samfund og ligeledes en social skævhed i forhold til ressourcer, hos de kvinder der udsættes for partnervold i det hele taget og dem der får ophold på krisecenter.

4.2 Køn

Vi vil i nærværende afsnit kaste lys over det kvindelige køn som et livsvilkår og hvorvidt specialets målgruppe kan være sårbare qua deres køn. Vi finder hermed det feministiske perspektiv nærliggende, idet vi ønsker at se nærmere på køn, men også i kraft af at vores genstandsfelt, har rødder i feministiske værdier. Vi vil indledningsvist kortfattet introducere essentielle elementer indenfor det feministiske perspektiv, herunder blandt andet fremhæve den amerikanske poststrukturalistiske sociolog og kulturkritiker, Judith Butler. Vi vil blandt andet koble perspektivet til vores primær empiri i forhold til kønsroller og kønsforståelser og derigennem se nærmere på, hvorledes kvinderne i form af deres kvindelige køn kan være sårbare i relation til partnervold. Vi vil ligeledes undersøge nærmere, hvorledes kønnene kan være med til at vanskeliggøre kvindernes muligheder for at bryde med volden og dermed blive genganger på et kvindekrisecenter.

Det feministiske perspektiv kan være svært at indfange, idet der findes mange måder at praktisere feminisme på og idet der hersker forskellige retninger indenfor perspektivet (danskkvindesamfund.dk). Vi vil dog forsøge at give et indblik i nogle af de grundlæggende værdier samt fremhæve udvalgte feministiske tænkere. Centralt for feminismen er et fokus på kvindeundertrykkelse og perspektivet besidder dermed et frigørende element (Hutchinson og Oltedal 2006: 187). Essensen i feminismen er dermed frihed, forstået således, at det enkelte menneske, uafhængigt af køn, har frihed til at være den, det ønsker og dermed også leve det liv individet gerne vil (danskkvindesamfund.dk). Dermed er det essentielt for feminismen at erkende de uligheder, der er mellem kønnene og dernæst forsøge at bekæmpe disse (ibid.). Patriarkatets magtstrukturer, hvor kønsstereotyper og bestemte forventninger determineres til det biologiske køn, står derfor i kontrast til det feministiske perspektiv og dermed også et mål for perspektivet at bekæmpe (ibid.). Patriarkatteorien blev intenst debatteret i slutningen af 70'erne og 80'erne i relation til, hvorvidt samfundsstrukturerne fordrede mandlig dominans og kvindelig undertrykkelse (Widerberg 2007: 601-602).

Når køn og kønsforskelle er væsentligt for feminismen, bliver det således også betydningsfuldt, hvordan begrebet køn forstås og kategoriseres. På engelsk eksisterer der

to ord for køn, nemlig *sex* og *gender*. Dette indbefatter, at der oprettes en skelnen mellem *sex*, der refererer til det biologiske køn og til seksualitet, hvor *gender* refererer til det "sociale køn" (ibid. 612). Førstnævnte refererer til det "naturlige" og sidstnævnte repræsenterer derimod det "unaturlige" (ibid.). I skandinavien findes der kun ét ord for køn, dog har der været en tendens til at adskille det biologiske og seksualiteten fra det sociale ved at bruge termen "socialt køn" (ibid. 613). Denne skelnen taler ind i, at køn er mere og andet end blot det biologiske, men at køn også har et socialt aspekt. At køn har et socialt aspekt og at køn konstrueres, var centralt for den franske forfatter, filosof og feminist, Simone de Beauvoir, der er kendt for de berømte ord "*Man fødes ikke kvinde - man bliver det*" (Widerberg 2007: 612 og Kvindeinfo.dk). Simone de Beauvoir stadfæstede dermed, at der ikke findes "nogen på forhånd given evig kvindelig natur" (Kvindeinfo.dk). Derimod hævdede hun, at det kvindelige skabes i konteksten, herunder det historiske, det kulturelle og det sociale, hvor hun påpegede, at kvinden i vores kultur opdrages til at være nummer to eller rettere "Det Andet Køn", som blev titlen på et af hendes største værker (ibid.).

Judith Butler repræsenterer en retning indenfor feminisme, som står i lighed med Beauvoirs tanker omkring kønnets kulturelle betydning. Butler er inspireret af en genealogisk tanke om, at køn og seksualitet ikke kan forklares gennem en naturlig diversitet kønnene imellem eller forklares gennem en gammel utilstand (Rosenberg 2007: 19). Butler er derimod af den overbevisning, at køn er forbundet med performativitet, altså at køn ikke er væren, men gøren. Hun mener således ikke, at kvinder er kvinder i sin eksistens, men gøres til kvinder gennem kulturen (ibid.: 20). Hun opererer ligeledes med begreberne biologisk køn og socialt køn (Butler 1990: 48).

Butlers bidrag til feminismen er beskrevet, som et paradigmeskift inden for de mere traditionelle feministiske teorier, hvor politik ofte var en forankret del heri (Rosenberg 2007: 19). Ifølge Butler har det en bagside, at man gennem kategorien kvinder, sigter mod at skabe synlighed og rettigheder som et politisk subjekt for dem, idet det også kan være med til at fordreje, hvad der betragtes som værende sandt for kategorien (Butler 1990: 37-38). Hun mener ligefrem en sådan konstruktion af kvinder, som en stabil kategori kan tjene til ubevidst at styre og objektgøre kønsrelationer og således faktisk komme til at stå i modsætning til feministiske mål om blandt andet frihed (Butler 1990: 43).

I vores fire kvalitative interviews spurgte vi, hvorvidt vores informanter oplever, at voldsudsatte kvinder er udsatte i relation til deres køn, herunder i forhold til kønsforståelser og kønsroller. Lederen af krisecentret starter med at anlægge et lidt historisk perspektiv på spørgsmålet, hvilket nedenstående citat viser:

“Ja, det tænker jeg. Jeg tænker, at der er sket rigtig rigtig meget fra da krisecentret startede for 35 år siden. Da var rigtig mange kvinder afhængige af mandens indkomst, for de kunne forsørges. Og da vil jeg sige, det der jo er sket for de danske kvinder; vi kan godt selv, det er ikke det, der skal gøre, at vi skal blive sammen med en voldelig mand. Det er ikke, at vi ikke får penge til husleje og mad, det ved vi, det kan vi godt.” (Interview med lederen, 14.03.19).

Lederen fremhæver en udvikling gennem tiden i kvindernes position i relation til en større økonomisk uafhængighed. Tidligere var kvinder mere afhængige af mandens indkomst, hvor kvinder i dag, både grundet kvindernes indtog på arbejdsmarkedet og i kraft af vores velfærdssystem, må siges at være bedre stillede som enlige. Hermed ikke sagt, at voldsudsatte kvinder i nutiden ikke kan blive stillet i en vanskelig økonomisk situation, hvis de forlader deres partner, hvilket lederen selv pointerer i interviewet (Interview med lederen, 14.03.19). Dog indikerer citatet en udvikling mod en større økonomisk lighed kønnene imellem, hvilket feminismen har været med til at kæmpe for, i form af kampen om lige muligheder og rettigheder uanset køn. Trods at vi har set denne positive udvikling, påpeger flere af vores informanter, adspurgt om samfundet er med til at fastholde nogle kønsmønstre, at der til stadighed hersker en forskel på lønniveau kønnene imellem samt en skæv kønsmæssig fordeling, hvad angår ledelsesmæssige positioner (Interview med rådgiveren, 14.03.19 og interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19). Følgende citat af rådgiveren illustrerer dette: “Jamen jeg tænker sådan lidt, der er stadigvæk forskel på hvor mange kvindelige ledere og hvor mange mandlige ledere der er. Der er forskel på løn.” (Interview med rådgiveren, 14.03.19). Citatet vidner om en fortsat kønsproblematik omkring lighed - en problematik, der også ofte drøftes i det offentlige rum i vores nuværende samfund. Den tidlige feminisme hævdede, at patriarkatets kvindeundertrykkelse var et resultat af kapitalismen. Forstået således, at den kønsmæssige fordeling socialiserede kvinderne til at være ansvarlig for alle opgaver

relateret til hjemmet, både i forhold til børn og husholdning (Hutchinson og Oltedal 2006: 195). I så fald kvinderne var på arbejdsmarkedet, var dette arbejde sekundært og i 70'erne, hvor kvinderne for alvor gjorde sit indtog på arbejdsmarkedet, var det hovedsageligt i omsorgssektoren. Disse to faktorer, kunne og kan til stadighed ud fra feminismen være en forklaringskraft og "legitimere" en lavere løn og laverestående stillinger for kvinder (ibid.: 196). Opbygningen af velfærdsstaten betragtes således ud fra et feministisk perspektiv, som en udvikling af patriarkatet fra privat til offentlig, således opretholdes patriarkatet i en ny forklædning (ibid.: 196). Vi kan således argumentere for at lavere løn og lavere rangerende stillinger for kvinder i det danske samfund kan ses, som et udtryk for kvinders fortsat underlegne position i kraft af deres køn i forhold til mænd. Dette kan ses i tråd med Beauvoirs overbevisning om, at kvinder i samfundet betragtes og opdrages som værende det sekundære køn, jævnfør hendes værk, "Det Andet Køn" fra 1949 (Kvindeinfo.dk). Hvis vi ser på denne problematik i direkte relation til specialets målgruppe, bliver feminismens kamp om lige løn og fordeling af ledelsesposter dog mindre relevant og måske ligefrem underordnet. Dette med baggrund i, at mange voldsudsatte kvinder på krisecenter, har begrænsede ressourcer og befinder sig i en situation, hvor der må synes at være langt vigtigere kampe at kæmpe omkring ulighed kønnene imellem. Rådgiveren uddyber, at de kvinder, der har ophold på krisecenter, i mindre grad er ligestillede i forhold til det mandlige køn, sammenlignet med gennemsnittet af danske kvinder.

"Det bør jo være sådan, at der er lige muligheder for alle, ja. Jeg tænker måske ikke, at der altid er, for de kvinder vi får ind her [på krisecentret]. Det er jo den procentdel vi får ind her, det er jo også en speciel procentdel ikke, det er jo ikke bare lige sådan, at det er sådan, det ser ud for alle." (Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Vi tolker citatet, som et udtryk for, at uligheden mellem kønnene kan blive forstærket, når der er tale om kvinder, som er i besiddelse af færre ressourcer, som voldsudsatte kvinder der får ophold på krisecenter. Ud fra ovenstående kan vi således argumentere for, at ulighed mellem kønnene er en væsentlig faktor at have for øje. Dog vil vi argumentere for, at kampene for disse kvinder tager udgangspunkt i helt andre problematikker, end eksempelvis den brede kvindelige middelklasse, der kæmper for ligeløn.

Et element flere af vores informanter påpeger som væsentligt i relation til voldsudsatte kvinder, er den fysiologiske og kropslige forskel kvinder og mænd imellem. Uafhængigt af hinanden italesætter to af vores informanter kvindernes fysiske underlegne position, hvilket følgende to citater illustrerer: "Men der er man jo også sårbar som kvinde, på grund af man er kvinde af seksualitet og svag rent kropsligt, som regel i forhold til en mand." (Interview med lederen, 14.03.19). "Ja det er jo fysisk overlegenhed, tænker jeg. De er jo underlegne i forhold til mændene, så på den måde er de jo udsatte, allerede der, ja. For man [kvinden] bliver den lille." (Interview med CTI-medarbejder B, 22.03.19). Vores informanter påpeger altså en sårbarhed og en udsathed blandt de voldsudsatte kvinder i forhold til mandens fysiske overlegenhed.

Feminismen udspringer af konfliktteori og er således ikke en konsensusteori, der opfatter samfundet som værende i harmoni (Hutchinson og Oltedal 2006: 186, 194-197). Den er derimod præget af en forståelse af samfundet i konflikt, hvor mennesket har forskellige interesser og ulighed, konflikt, tvang og forandring er essentielle begreber (ibid.: 187). Feminismen er således også et perspektiv, der har fokus på samfundsstrukturene (ibid.). Det faktum, at kvinder som oftest er fysisk underlegne i forhold til mænd, jævnfør ovenstående, er en ulighed kønnene imellem, der er biologisk betinget. Denne ulighed synes umiddelbart ikke at have fået meget fokus i feminismen, idet de strukturelle rammer samt mennesket som et foranderligt væsen både kulturelt og socialt er udgangspunktet. En konstant faktor, som biologi falder således ikke indenfor feminismens interessefelt (Widerberg: 610). Ikke desto mindre bliver denne biologiske forskel og ulighed mellem mænd og kvinder essentiel for problematikken omkring vold i parforholdet, da den bliver udtryk for en yderligere sårbarhed for det kvindelige køn. Vi vil argumentere for, at en som oftest kvindelig fysisk underlegenhed kan bidrage til en yderligere positionering af rollerne, hvor magt og dominans står overfor underlegenhed. Derigennem anser vi, at den fysiologiske forskel kan bidrage til en forstærket risiko og frygt i kvinden, der kan vanskeliggøre hendes muligheder for at bryde med volden.

Adspurgt vores informanter om vi som samfund er med til at fastholde nogle kønsmønstre, der kan påvirke kvindernes position og situation, påpeger vores informanter forskellige faktorer, som vi i det nedenstående vil kaste lys over. Lederen hævder, at der sker en seksualisering af kvinden i det offentlige rum gennem reklamer og sociale medier.

“Det synes jeg vi er. Jeg tænker bare reklamen, ik’. Hele den der reklame, der var på busserne med bryster, der skulle gøres store. Hvor jeg tænker, jamen hvad fanden er det for noget at sætte på en bus. Den måde der bliver snakket om, den måde de sociale medier snakker om kvinder på, alt det der bliver vist. Så jo det tænker jeg helt klart.”

(Interview med lederen, 14.03.19)

Kønsforsker, Christian Groes, påpeger, at vores kultur aldrig har været mere seksualiseret og samtidig lever vi i en tid fyldt af paradokser. Her hævder han blandt andet, at stærke og aktive kvinder, der nægter at lade sig underlægge og gøres til et objekt for mænds lyst, fremhæves positivt i vores samfund. Samtidig er der en bølge af et øget fokus på udseende blandt kvinder, som kommer til udtryk gennem rekordmange kosmetiske operationer, heriblandt brystforstørrende indgreb (Kristeligt Dagblad 2017).

Kvindes frihed, er som nævnt, centralt i feminismen, herunder også friheden fra at blive gjort til et kommercielt objekt for mænds begær (ibid.). Inden for feministisk poststrukturalisme anerkendes det ligeledes, at kvinder skal have samme subjektstatus som mænd, og således bryde med den undertrykkende objektgørelse af kvinder, som har begrænset deres handlekraft (Davies 2007: 185-186). Hvis vi tolker ovenstående citat ud fra denne antagelse, kan reklamer som ovenstående være med til at fastholde kvinder som et undertrykkende objekt, som står i kontrast til feminismens. På den anden side vil man også kunne argumentere for, at reklamen kan være et udtryk for kvinders frigørelse og frihed til at bestemme over egen krop. Ud fra Groes antagelse kan vi argumentere for, at kvinders fokus på det “perfekte” kropsbillede, resulterer i en reproduktion af kvinders objektgørelse, ved at underlægge sig et bestemt kropsideal. Vi vil endvidere argumentere for, at for de voldsudsatte kvinder, som har et skævt normalitetsbillede kan være mere påvirkelige overfor sådanne reklamer, i kraft af at de gennem volden er blevet nedbrudt og nedværdiget.

I tråd med dette vil vi i det følgende fremhæve citater fra interviewet med den ene CTI-medarbejder, der netop fremhæver, hvordan hun oplever og forundres over, hvordan voldsudsatte kvinders identitet kan være underlagt nogle uhensigtsmæssige kønsroller og -forståelser.

“Jamen der er også noget identitet, det er der helt sikkert. Og det er der sådan generelt, tænker jeg. Hvordan man forstår sig selv og hvordan man forstår sin rolle som kvinde, hvad man skal. (...). Altså hvad er min opgave, som kæreste. (...). Jeg har haft mange snakke med folk, med kvinderne om, at man ikke skal finde sig i alting, du må gerne sige nej. Hvis du ikke har lyst til sex, så siger du nej til det. Han kan ikke tvinge dig (...). Ved de unge, der er det som om, at man skal gøre nogle ting for at være i et forhold”. (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Hun beskriver i ovenstående en situation, hvor særligt de unge voldsudsatte kvinder, har en bestemt forståelse af deres rolle i parforholdet, som omfatter nogle uhensigtsmæssige og potentielt skadende aspekter. Hun fremhæver, kvindernes forståelse af altid at skulle stå til rådighed seksuelt for sin partner, hvor hendes egne behov bliver underordnede. Dette kan anses som, at kvinden gøres til et seksuelt objekt, og dermed tingsliggøres som et redskab til at tilfredsstille manden. Vi kan argumentere for, at seksualisering af kvinden som objekt gennem reklamer, sociale medier og i det offentlige rum generelt, kan bidrage til kvindernes uhensigtsmæssige og underlegne forståelse af deres rolle som kvinde. Ligeledes kan et uhensigtsmæssigt normalitetsbillede også spille ind i forhold til kvindens grænseløse forståelse af at skulle stå seksuelt til rådighed for sin partner. Vi kan stille spørgsmålstegn ved, hvorvidt det nye lovforslag vedrørende samtykke til sex, der skal fordre beskyttelse af kvinder, reelt får en effekt i relation til voldsudsatte kvinder, der udsættes for seksuel vold (Altinget.dk). For det første kræver det, at disse kvinder har kendskab til loven, dernæst at de får sagt fra, trods et eventuelt forvrænget normalitetsbillede, hvor grænserne er blevet rykket og endelig en vanskelig bevisbyrde, som kan være problematisk generelt set. Dette er dog uvist, og tiden må vise, om det kan skabe nogle bedre vilkår for disse kvinder. CTI-medarbejderen tilføjer endvidere en generel underdanighed blandt nogle af de voldsudsatte kvinder hun møder:

“Jeg har fået sådan nogle historier, hvor man skal gå bagved ham, ellers så rykker han hende tilbage. Og hun skal vente på, han ligesom giver hende lov til at tale.” (Interview med CTI-medarbejder, 11.03.19)

Ovenstående er et rammende eksempel på, hvor indgribende kvindens underdanighed kan udspille sig i hverdagens basale handlinger, såsom at ytre sig. Begge citater, viser et billede af en underdanighed, der kan udspille sig i højere eller mindre grad i voldsudsatte parforhold. Vi vil argumentere for, at den magt der er underliggende i eksemplerne, er med til at dominere kvinderne, og fastholde dem i en underlegen position. Dermed kan deres afmagt vanskeliggøre deres muligheder for at bryde med volden. Vi kan argumentere for, at kvindernes billede af dem selv som det underlegne køn, kan blive en risikofaktor for ikke at etablere et liv uden vold og således bliver de i risiko for at blive gengangere på krisecentret, såfremt deres kønsforståelse ikke ændrer sig.

Slutteligt vil vi fremhæve et citat, der omhandler sprogets betydning af vores forståelser af køn og dermed, hvordan køn konstrueres gennem vores italesættelser af, hvad der er kvindeligt og mandligt.

“Jeg bliver bare så ærgerlig over, at man får det italesat på sådan en... Altså den måde vi taler om, hvad der er kvindeligt og hvad der er mandigt. (...). Jeg synes det er sproget, den måde vi taler på, der er problematikken. Et langt stykke hen ad vejen, mere end det er så meget andet. Jeg tror på, at hvis vi ændrer sproget, så ændrer vi også den måde vi tænker på. (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Ovenstående citat kan ses i sammenhæng med en socialkonstruktivistisk forståelse af sprogets betydning i forhold til dannelsen af køn, kønsforståelser og -roller. I den sammenhæng bliver Butlers teoretiske forståelse af, at køn er forbundet med performativitet relevant. Forståelsen af at køn ikke er medfødt, men at køn er gøren, og dertil er performativiteten underlagt magtstrukturer i det givne samfund, som er med til at konstruere, hvorledes kønnene hver især skal agere (Rosenberg 2007: 20). Hvis vi anskuer citatet ud fra denne forståelse, er vores italesættelse af køn determineret af

strukturelle magtforhold, hvorfor strukturerne og diskurserne i samfundet bliver relevante, når kønsforståelser skal ændres.

I dette afsnit argumenterer vi for, at den fysiologiske forskel kønnene imellem kan bidrage til en forstærket risiko og frygt for de voldsudsatte kvinder, som kan vanskeliggøre mulighederne for at bryde med volden. Ydermere argumenterer vi for, at en seksualisering af kvinden som objekt, gennem blandt andet reklamer og sociale medier, kan bidrage til, at kvinderne får en uhensigtsmæssig og underlegen forståelse af deres rolle som kvinde. Ligeledes fremhæver vi, at et uhensigtsmæssigt normalitetsbillede kan spille ind i forhold til kvindens grænseløse forståelse af at skulle stå til rådighed for sin partner. Endeligt argumenterer vi for, at kvindernes afmagt kan være med til at fastholde dem i en underlegen position, og dermed kan et uhensigtsmæssigt billede af dem selv, blive en risikofaktor for, at de ikke formår at etablere et liv uden vold. Vi argumenterer således opsamlende for, at det kvindelige køn, herunder kønsroller og kønsforståelser, kan have betydning for kvindernes situation som voldsudsatte og deres muligheder for at bryde med volden.

5. Tredje analysedel: CTI-projektet – imødekommelse af kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden?

I denne tredje og afsluttende analysedel ønsker vi at se nærmere på hvorledes CTI-projektet har kunne imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden, i relation til de fremhævede mekanismer i de to forudgående analysedele.

I vores første analysedel fremanalyserede vi stigma som en mekanisme, der kan spille ind i forhold til voldsudsatte kvinders muligheder for at bryde med volden. Gennem analysen fremhævede vi, at myndighedspersoners manglende viden og indsigt i forhold til voldsudsatte kvinders situation, kan resultere i en stigmatisering af dem. Ligeledes fandt vi frem til, at kvinderne af frygt for at blive stigmatiseret af andre myndigheder, kan vælge at

tilbageholde afgørende informationer i forhold til den vold, de har været udsat for, som myndighedspersonen, dermed ikke får kendskab til. I begge tilfælde kan det resultere i, at den voldsudsatte kvinde ikke modtager den rette hjælp og støtte, hvilket kan vanskeliggøre hendes muligheder for at bryde med volden.

I henhold til ovenstående forklarer CTI-medarbejderne, at en stor del af deres funktion i forhold til kvinderne, er at være bisidder ved forskellige møder med myndighedspersoner, hvor de har en støttende funktion og kan fungere som et ekstra talerør for kvinderne. Den ene CTI-medarbejder fremhæver en episode med en samarbejdspartner, hvor hun må orientere denne om kvindens situation, for at give en dybere indsigt heri. "Det der er i spil, er at hun faktisk er traumatiseret og det er slet ikke bearbejdet det her." (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19). Vi kan argumentere for, at CTI-medarbejderen ud fra dette eksempel kan få en vigtig rolle i relation til, at kvindernes situation bliver forstået og dermed nedbringe risikoen for stigmatisering, hvilket vi anser for væsentligt for deres selvbillede og ikke mindst deres muligheder for at bryde med volden.

Følgende citat, af CTI-medarbejderen, beskriver en udvikling for en kvinde i et CTI-forløb, som går fra at have manglende tillid til det offentlige system, til gennem forløbet at ende med at skabe en god kontakt til myndighederne:

"Hun gik fra at være meget skeptisk og mistroende overfor hele det offentlige system til faktisk, da jeg skulle slippe hende at have det godt med den familiegrupperådgiver, hun havde fået og havde en god kontakt til Jobcentret og hun italesatte det selv (...). Det er jo det, der ligesom er meningen, det er, at de skal bruge, tør bruge systemet og det synes jeg også, der er mange, der oplever, at de får en bedre kontakt." (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Ovenstående kan således være med til at argumentere for, at CTI-projektet kan være med til at imødekomme en positiv udvikling i den måde kvinderne føler sig mødt på og herunder om de tør åbne op omkring deres oplevelser med vold, hvilket kan være med til at påvirke

om den rette indsats etableres, som igen kan have betydning for om de får brudt med volden.

I specialets første analysedel undersøgte vi ligeledes, om skam kan spille ind i henhold til kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden. Vi argumenterede for, at skam kan være med til at nedbryde kvindernes tro på at forandre sig og dermed kan skammen medvirke til at uhensigtsmæssige mønstre ikke brydes, hvilket kan resultere i, at hun ikke formår at bryde med volden. Ligeledes argumentere vi for at skam skal bekæmpes gennem italesættelse og ved at blive mødt med empati. CTI-medarbejder beskriver i følgende citat, hvordan hun i projektet har oplevet, at de har kunne arbejde med kvindernes skamfølelse gennem lyttende og empatiske samtaler:

“Den [skammen] gør det bare super svært for folk at flytte sig, den låser folk fast. Der skal man have hjælp til ligesom at komme ud af det. Men bare det de tør sige det på et eller andet tidspunkt og så, at man tør lytte til det og være i det. Det er et af de steder, hvor jeg mener, man i hvert fald skal snakke med dem. Der kan man ikke bare, der bliver man nødt til at samle op og ligesom sige, du har ikke noget at skamme dig over og så videre og så videre, fordi den er fandme stor at sidde med.” (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Ud fra ovenstående vil vi argumentere for, at gennem CTI-projektet, hvor rammerne fordrer den nære relation, som bygger på tillid samt tillader en intens og kontinuerlig interaktion med kvinden, optimeres CTI-medarbejderens mulighed for at støtte kvinden i at bearbejde den skam, der kan være forbundet med partnervold. Således kan vi argumentere for, at CTI-projektet kan have haft en vigtig rolle i forhold til at flytte kvinderne i forhold til at bryde uhensigtsmæssige mønstre, og herunder skabe bedre muligheder for at bryde med volden.

I anden analysedel har vi argumenteret for, at volden normaliseres og kvindens grænser for, hvad der er acceptabelt ofte forskydes gennem en nedbrydningsproces som finder sted i det voldelige parforhold. Ligeledes fandt vi, at en normalisering af volden og heraf et

forskubbet normalitetsbillede kan være afgørende for, om kvinden får brudt med volden. CTI-medarbejderen udtrykker, at hun gennem samtaler med de voldsudsatte kvinder i CTI-projektet ofte har haft samtaler om, hvad der er normalt og acceptabelt og hvad de ikke skal finde sig i, hvilket nedenstående citat illustrerer:

“Jeg tænker egentlig også, at der er også rigtig meget samtaler i det, det er ikke behandling (...). Så man bliver også sådan en [CTI-medarbejder], altså noget med at lære dem at mærke efter, men også en der siger, det her er ikke okay, det her er ikke normalt, (...). Noget af det man så ser, synes jeg, gennem de 9 måneder, det er, at de faktisk lander, de fleste, i en eller anden grad i hvert fald, på et lidt mere normalt niveau og kan mærke sine egne grænser igen. (...). (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Hun hævder, at hun gennem projektet har oplevet, at de fleste kvinder gennem forløbet på de 9 måneder har formået at få gendannet et mere hensigtsmæssigt normalitetsbillede og dermed igen være i berøring med egne grænser. Vi vil således ud fra citatet argumentere for, at CTI-projektet som social indsats i høj grad har kunne imødekomme kvindernes behov for at gendanne et hensigtsmæssigt normalitetsbillede, hvilket kan være af afgørende betydning for deres muligheder for at bryde med volden og dermed reducere risikoen for at blive genganger på krisecenter.

I forlængelse af analysen omhandlende normalisering af volden argumenterer vi for, at en stor del af voldsudsatte kvinder på krisecenter har begrænset ressourcer og har en social belastet baggrund bag sig i form af omsorgssvigt i barndommen, hvor grænser er blevet overtrådt gang på gang. Mange af kvinderne er uden uddannelse og ej heller tilknyttet arbejdsmarkedet, er svært økonomisk stillet og har et begrænset netværk, og således kan de stå overfor komplekse problemstillinger, hvor volden er en ud af flere eller mange problematikker. CTI-medarbejderen beskriver i den forbindelse, hvordan hendes funktion i forhold til at støtte kvinden til at få søgt diverse økonomiske ydelser, som kan være med til at give kvinden et større økonomisk råderum, var essentielt og en vigtig opgave i projektet:

“At få styr på økonomi, få søgt diverse [ydelse], hvad der nu skal søges, boligstøtte, hvis man har børn, børnefamiliebidrag. (...). Altså det at vi kunne hjælpe dem og give dem et større økonomisk råderum” (Interview med CTI-medarbejder B, 22.03.19).

Den ene CTI-medarbejder kommer med et eksempel på hvordan de komplekse problemstillinger kan udspille sig for de voldsudsatte kvinder, når de flytter fra krisecentret og ud i egen bolig.

“Det er sgu stressende nok for de fleste af os at flytte, hvis man så putter en skilsmisse og økonomisk kaos og børn der skal deles og alt muligt. Du har måske også noget fysisk sygdom eller noget psykisk med dig. Det er rigtig svært at navigere i, plus du mangler måske også et arbejde, eller har et arbejde, du er sygemeldt fra og der er måske også en retssag. Der er bare så mange ting, der er i spil, så det der med at have én, der kan pege den vej (...) det er det, jeg har hørt dem sige, er alt for dem. (...), det betyder enormt meget, så jeg er helt sikker på, det har en virkning og stor betydning.” (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Ovenstående vidner om, hvor stor betydning det kan have for de voldsudsatte kvinder, at have en på sidelinjen, der kan støtte og guide kvinden, når de befinder sig i en kritisk og kaotisk situation, hvor der er mange uafklarede faktorer i spil. Ud fra citaterne, kan vi argumentere for, at CTI-projektet har kunne imødekomme nogle af de udfordringer, der kan være forbundet med sammensatte problemer, der kan ses i relation til klassetilhørsforhold, ved at CTI-medarbejderen har kunne støtte kvinden til bedre at kunne navigere i den kaotiske situation. De beskriver at denne støtte har haft stor betydning for de kvinder med få ressourcer og dermed kan indsatsen anses som betydningsfuld for at de får mulighed for at bryde med volden.

Den femte og sidste mekanisme vi har valgt at sætte fokus på i vores analyse af køn, hvor vi argumenterer for at det kvindelig køn, herunder kønsroller og kønsforståelser, kan have betydning for kvindernes situation som voldsudsatte og deres muligheder for at bryde med volden. CTI-medarbejderen beskriver i nedenstående citat, adspurgt om kvinderne

sårbarhed i relation til deres køn, hvordan hun oplever kvinderne kan have et uhensigtsmæssigt syn på deres kønsrolle.

“ At man ikke ved, at det er okay at sige nej. At man godt må sige fra og ikke skal finde sig i alting. For det har jeg virkelig synes jeg har haft mange snakke med folk, med kvinderne om, at man ikke skal finde sig i alting, du må gerne sige nej. Hvis du ikke har lyst til sex, så siger du nej til det.” (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

Ovenstående indikerer, at der kan være nogle problemstillinger forbundet med køn, seksualitet og underdanighed, som hun endvidere fremhæver, gør sig særligt gældende for den yngre målgruppe. Hun beskriver, at hun har haft mange samtaler med de yngre kvinder omkring, at det er okay at sige nej til sex og at de ikke skal underlægge sig mandens behov. Vi kan heraf udlede, at problematikken er essentiel, men hvorvidt projektet har kunne påvirke og imødekomme de unge kvinders kønsroller og kønsforståelser i positiv retning, har CTI-medarbejderen ikke givet udtryk for, hvorfor det er uvist. Dette kan også være et udtryk for, at køn er et livsvilkår. Dog vurderer vi, at CTI-medarbejderen kan være med til at understøtte kvinden i en positiv og ligeværdig kønsrolle forståelse.

Vi har netop set på hvorledes CTI-projektet har kunne imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden ud fra de fem mekanismer. Men kan de imødekomme alle kvinders vanskeligheder eller er der nogle kvinder de har lettere ved at hjælpe end andre? Hvor kommer metoden til eventuelt til korte og hvor er projektet udfordret i relation til at støtte kvinderne i at bryde med volden? Dette er spørgsmål, som vi vil diskutere i en afsluttende analytisk diskussion, som følger herefter.

6. CTI-projektet som social indsats – En analytisk diskussion

Vi har i tredje og sidste analysedel isoleret kastet lys over, hvorledes CTI-projektet har kunne imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden, specifikt i

forhold til de fem mekanismer, som har været genstandsfelt for nærværende speciales første og anden analysedel. I vores primær empiri er det fremgået, at CTI-projektet har kunne imødekomme nogle af kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden. Samtidig har projektet haft sine begrænsninger og udfordringer, hvilket vi i det følgende vil diskutere.

En af styrkerne, som ofte er blevet fremhævet blandt vores informanter, og som vi endvidere anser som et af CTI-projektets forcer, er den intensive støtte, som projektet har kunne tilbyde de voldsudsatte kvinder i overgangsfasen fra krisecenter til egen bolig, hvilket har skabt et sikkerhedsnet og en tryghed for dem. En styrke er endvidere, at støtten tager udgangspunkt i kvindens behov og på den måde ikke er stringent i forhold til, hvilke mål der skal arbejdes med. I og med CTI-projektet for voldsudsatte kvinder var en erstatning af den koordinerende rådgiver, jævnfør § 109 stk. 7, som tidligere beskrevet, ligger der i selve indsatsen en udvidelse af den sociale indsats, som kvinder, der fraflytter et krisecenter, kan modtage. Dette kan i sig selv, anses som værende en fordel. Rådgiveren fra krisecentret udtaler i den forbindelse følgende:

“Vores kvinder har været enormt heldige. Der har været to kvinder [CTI-medarbejdere], der har været den her særlige indsats i en periode, det er ni måneder, det har været noget kun mere intensivt. Jeg tænker både sådan før CTI-projektet og også nu (...). Så jeg tænker faktisk, der er ret stor forskel, plus at det hedder ikke ni måneder, det hedder seks måneder nu (...). Intensiteten i det, er jo ikke i nærheden af, hvad de kunne tilbydes tidligere.” (Interview med rådgiveren, 14.03.19)

Citatet illustrerer, at de voldsudsatte kvinder modtager en markant anden indsats, efter CTI-forløbet er afsluttet, som hverken i forhold til varighed, intensitet eller støttemuligheder kan sammenlignes med den indsats, de kunne tilbydes gennem CTI-forløbet. Udfra citatet kan det således diskuteres, om det er hensigtsmæssigt at et parameter som held, skal spille ind, i forhold til den indsats der tilbydes, kvinder der befinder sig i en kritisk overgangsfase fra krisecenter til egen bolig. Vi kan ud fra denne vinkel, anskue det således, at der gennem projektperioden, har været en gruppe udvalgte kvinder, som alene

forårsaget af bopælskommune, er blevet tilbudt en indsats, som kan være af stor betydning, for om de får brudt med volden og etableret et liv uden vold. Hvis det er udgangspunktet, kan der stilles spørgsmålstegn ved, om denne forfordeling af en social indsats, for en udsat gruppe, i sig selv er hensigtsmæssig?

Omvendt kan det diskuteres om CTI-projektet i sin form er hensigtsmæssig, når den skal målrettes voldsudsatte kvinder, i en kritisk overgangsfase. Den ene af CTI-medarbejderne berører denne problematik: "Det er en kunst at gøre, at gå trappen sådan helt slavisk nedad. Det synes jeg er svært, og jeg ved heller ikke nødvendigvis, om jeg synes, det er det rigtige at gøre i alle tilfælde." (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19). Det kan således diskuteres om det pres, der kan forekomme under metoden, som er nøje tidsafgrænset og hvor støttetimerne markant skal reduceres gennem forløbet, er hensigtsmæssigt og måske ligefrem kan få en ødelæggende virkning. På den måde kan det forekomme paradoksalt, at tiden og intensiteten af støtte i CTI-projektet på den ene side kan fremstå som en styrke, og på den anden side kan blive en begrænsning grundet dens stringente konstellation. I forlængelse af dette kan det diskuteres, om særligt de mest sårbare og skrøbelige kvinder overhovedet kan rummes i projektet, hvilket også flere af vores informanter har problematiseret. Den ene af CTI-medarbejderne uddyber dette i følgende citat:

"De er for dårlige, der er 9 måneder ikke nok og det der er i spil, det er noget andet (...) De er simpelthen for dårlige, psykisk dårlige, omsorgssvigtet i vanvittig grad, det er de fleste af dem også, ja. Det er ikke kun volden." (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

CTI-medarbejderen fremhæver en essentiel problematik, som må anses som en væsentlig begrænsning i forhold til CTI-projektet. Hvis ikke projektet formår at rumme de mest sårbare kvinder, hvad sker der så med dem? Og er der en indsats der rummer dem? Med specialets fokus på gengangere af kvinder på krisecentre, kan denne problematik sættes på spidsen og diskuteres, om det rent faktisk er den samme gruppe af kvinder, som i forvejen typisk blev gengangere. I så fald vil CTI-projektet ikke kunne imødekomme problematikken omkring at nedbringe mængden af gengangere, som netop var projektets

formål. Når det er sagt, kan vi ud fra vores empiri argumentere for, at CTI-projektet har haft en positiv effekt, for en overvejende del af de voldsudsatte kvinder, hvilket CTI-medarbejderen beskriver i følgende:

“Der er nogle gange, hvor CTI ikke er nok, hvor det er noget andet, der skal til (...). Og så er der måske 70 eller 75 procent, hvor jeg tænker, her giver det rigtig, rigtig god mening, fordi det giver dem..., altså det der med, at de har én, der går ved siden af dem. (Interview med CTI-medarbejder A, 11.03.19)

CTI-projektet ophørte i udgangen af 2018 og indsatsen, der idag tilbydes til kvinder i Aalborg Kommune, der fraflytter et krisecenter, er dermed tilbage ved den indsats, der som nævnt ydes ved en koordinerende rådgiver. I tråd med rådgiverens førnævnte udtalelse, påpeger lederen af krisecentret ligeledes, at det der overvejende adskiller de to indsatser, er at den koordinerende rådgiver, har langt færre timer til den enkelte kvinde og dermed er støtteintensiteten reduceret i sammenligning med den støtte kvinderne blev tilbudt under CTI-projektet (Interview med lederen, 14.03.19). Det er nærliggende at diskutere, hvilke konsekvenser dette kan have. Kan en mindre intens støtte resultere i at flere voldsudsatte kvinder i højere bliver gengangere? Dette vides endnu ikke, jævnfør Deloitte's evalueringsrapport, som nævnt i den indledende del af specialet. Vil kvinderne være tilbøjelige til at blive længere tid på krisecentret, idet de udskrives til en mindre omfattende foranstaltning, end den de kunne tilbydes under CTI-projektet? Adspurgt herom forestiller rådgiveren på krisecentret sig det umiddelbart ikke. Hun påpeger, at det ofte er adgangen til en ledig bolig, der afgør præcis, hvornår kvinden flytter fra krisecentret (Interview med rådgiveren, 14.03.19). Lederen af krisecentret mistænker derimod en risiko for, at kvindernes ophold på krisecenter forlænges, med det formål, at gøre dem mere klar til at stå på egne ben, idet støtten er reduceret i overgangsfasen (Interview med lederen, 14.03.19). Evalueringsrapporten påpeger, at CTI-indsatsen sammenlignet med den koordinerende rådgivning er omkostningseffektivt, hvis metoden resulterer i, at kvinden kan afslutte sit krisecenterophold tre dage tidligere, end hun ellers vil have gjort, hvis hun ikke blev tilbudt et CTI-forløb (Deloitte 2019: 73). Merudgiften til et CTI-forløb er således tjent ind i sammenligning med de økonomiske omkostninger ved den koordinerende rådgiver, såfremt kvinden fraflytter krisecentret få dage tidligere. Således kunne det være

interessant at undersøge om længden af ophold på krisecenter, vil afhænge af hvilken af de to foranstaltninger, der tilbydes efterfølgende. Såfremt lederens mistanke kommer til at gøre sig gældende, vil CTI-metoden som foranstaltning i overgangsfasen, samlet set blive den billigste løsning og dermed vil der være et økonomisk incitament for anvendelse af den.

CTI-projektet var, som tidligere beskrevet et 3-årigt projekt, der var finansieret af satspuljemidler, der som nævnt afslutningsvist blev evalueret af Deloitte, der udarbejdede en rapport og afholdt et seminar, hvor rapportens resultater og viden blev præsenteret. Ifølge lederen er der ingen yderligere opfølgning fra Socialstyrelsen (Interview med lederen 14.03.19). Landets kommuner er på nuværende tidspunkt forpligtet til at tilbyde alle kvinder, der fraflytter et krisecenter, en indsats, jævnfør den koordinerende rådgiver. Der er ikke lavet nogle ændringer i støtteforanstaltningen efter krisecenterophold i relation til den afprøvede CTI-metode (Socialstyrelsen.dk). Én af de fire projektkommuner, har på eget initiativ valgt at fortsætte med at tilbyde kvinder, der fraflytter et krisecenter et CTI-forløb (Interview med lederen, 14.03.19). Professor, Bjarne Ibsen, fra Syddansk Universitet, problematiserer i en artikel de midlertidige satspuljemiddelprojekter for, at der ofte ikke bliver en ordentlig opfølgning på effekterne af projekterne og han tilføjer, at der derfor er risiko for at gentage samme fejl med få års mellemrum (Altinget.dk). Det fremgår i artiklen, at Frivilligrådet er enige i denne kritik og der tilføjes en kritik af manglende undersøgelser af om projekterne, har en samfundseffekt på langt sigt (ibid.). I tråd med førstnævnte kritik, kan det som nævnt fremhæves, at den eneste effektmåling, der er lavet på CTI-projektet, er i relation til kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet efter endt CTI-forløb. Det kan på mange måder, synes relevant at have kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet, for øje, når effekten af projektet skal evalueres. På den anden side kan vi kritisere, at udbyttet af indsatsen alene, skal måles ud fra denne éne effekt og således et spinkelt grundlag. Artiklens anden kritik af midlertidige projekter finansieret af satspuljemidler, er ligeledes i tråd med, at der ikke er udsigt eller sat midler af til en effektmåling af projektet på den lange bane. Deloitte fremhæver netop, at det er for tidligt at evaluere på, om projektet har haft en effekt på kvindernes risiko for at blive gengangere, hvorfor en evaluering på et senere tidspunkt også kunne have givet brugbar viden om projektets udbytte (Deloitte 2019, 72). Endvidere problematiseres det i artiklen, at der er

kommet en tendens til, at kerneydelser finansieres gennem kortsigtede midlertidige projekter (Altinget.dk.). I relation til dette, kan vi diskutere om en intensiv støtte i overgangsfasen fra kvindekrisecenter til egen bolig, må betragtes som en kerneydelse i det sociale arbejde i Danmark. Partnervold betragtes i dag som et socialt problem, som vores samfund skal og ønsker at tage hånd om, jævnfør specialets indledning. Ud fra denne antagelse kan der argumenteres for, at voldsudsatte kvinder skal og bør have en optimal støtteforanstaltning i den kritiske overgangsfase, når de flytter fra krisecenter til egen bolig.

CTI-metoden er i nyere tid blevet afprøvet, som social indsats indenfor forskellige felter og overfor forskellige målgrupper, som nævnt i præsentationen af CTI-metoden i det indledende afsnit. Dette kan ses som et udtryk for en tendens til at forenkle og ensrette den sociale indsats overfor forskellige målgrupper, som metoden "presses" ned over. I det metode er evidensbaseret, taler den sig ind i New Public Managements styringsform, hvor det netop er essentielt at kunne dokumentere det sociale arbejdes effekt og berettigelse (Torfing & Triantafillou 2017: 17-21) På den anden side afspejler CTI-metoden også nyere tendenser i samtiden, indenfor det sociale arbejde, herunder begreber som samskabelse, aktivering af netværk og ikke mindst, borger som ekspert i eget liv, hvilket er i tråd med New Public Governance (ibid.: 25-29) Ud fra dette perspektiv skal de professionelle nærmere fremtræde som facilitator for borgeren, fremfor kontrollør og ekspert, som er i tråd med New Public Management (ibid.: 17-21)

Opsamlende kan det diskuteres, hvad det gør for det sociale arbejdes felt, at man målretter sociale indsatser ud fra en evidens tankegang, da det sociale arbejdes kompleksitet ikke synes at kunne rummes indenfor sådanne snævre og videnskabelige rammer, hvilket CTI er et godt eksempel på. Der kan hertil stilles spørgsmålstejn ved, om der er kommet en tendens til, i mindre grad at stille sig kritisk overfor de metodiske tilgange, der til tider præger nutidens sociale arbejde? Det kan endeligt diskuteres om CTI-projektets imødekommelse af kvindernes udfordringer på flere parametre, i forhold til at bryde med volden, nærmere skyldes den opprioriterede ressourcerige indsats, end selve CTI-metoden i sin konstellation. Dette må siges at være en modpol til den udvikling, der stadig gør sig gældende indenfor det sociale arbejde, som bærer præg af en

effektivisering, færre ressourcer og heraf mindre tid til det relationelle arbejde, som må siges at være et af kerneelementerne i CTI-metoden (Torning & Triantafillou 2017: 17-22)

7. Konklusion

Vi har i nærværende speciale undersøgt, hvordan vi kan forstå antallet af gengangere af voldsudsatte kvinder på krisecenter og hvorledes CTI-projektet, som en metode i det sociale arbejde, har kunne imødekomme kvindernes vanskeligheder med at bryde med volden.

Udfra analysens første del kan vi konkludere, at stigma kan spille ind på voldsudsatte kvinders vanskeligheder med at bryde med volden. Dette kan komme til udtryk ved myndighedspersoners manglende viden om voldsudsatte kvindes situation. Vi vurderer ligeledes, at kvindens frygt for en stigmatisering kan forårsage, at hun fortier den vold, hun har været udsat for. I forhold til begge scenarier vurderer vi, at det kan resultere i en udeblivelse af den rette hjælp og støtte for kvinden, som kan vanskeliggøre hendes muligheder for at bryde med volden og potentielt blive genganger på et krisecenter. Vi kan ligeledes konkludere, at skam kan spille ind på voldsudsatte kvinders vanskeligheder med at bryde med volden. Dette i form af at skam kan nedbryde kvindens tro på at kunne forandre sig og dermed medvirke til, at hun ikke formår at ændre uhensigtsmæssige mønstre, hvilket kan vanskeliggøre hendes muligheder for at bryde med volden.

Udfra analysens anden del kan vi konkludere, at normalisering af volden og klassetilhørsforhold har en betydning i relation til voldsudsatte kvinders vanskeligheder med at bryde med volden. Vi vurderer, at et forskubbet normalitetsbillede og en negligering af volden, kan forårsage, at den voldsudsatte kvinde ikke får brudt med volden. Ydermere vurderer vi, at social belastet baggrund og omsorgssvigt i barndommen kan være risikofaktorer i forhold til internalisering af volden, som en del af voldens normaliseringsproces. Faktorer som økonomi, netværk og tilknytning til arbejdsmarkedet, har betydning i forhold til, hvor selvhjulpne kvinderne er, og dermed også deres

muligheder for at bryde med volden. Endeligt konkluderer vi, en social ulighed hos kvinder, der udsættes for partnervold i det hele taget og de kvinder, der får ophold på krisecenter, hvilket i kraft af en skævhed i ressourcer kan betyde, at sidstnævnte gruppe får vanskeligere ved at bryde med volden. I relation til køn kan vi konkludere, at den fysiologiske forskel blandt kønnene kan bidrage til en forstærket risiko og frygt for de voldsudsatte kvinder, som kan vanskeliggøre mulighederne for at bryde med volden. Dertil vurderer vi, at et uhensigtsmæssigt normalitetsbillede kan spille ind i forhold til kvindens grænseløse forståelse af at skulle stå til rådighed for sin partner. Endeligt konkluderer vi, at uhensigtsmæssige kønsroller og kønsforståelser kan vanskeliggøre kvindernes muligheder for at bryde med volden og blive gengangere på krisecenter.

Ud fra analysens tredje del konkluderer vi, at CTI-projektet har kunne imødekomme kvindernes sårbarhed i relation til stigmatisering. Dette ved at CTI-medarbejderen kan skærpe en forståelse for kvindens situation blandt andre professionelle. For på denne måde at nedbringe risikoen for, at kvinden tilskrives et stigma, hvilket kan have betydning for om den rette indsats etableres, som igen kan få betydning for om de får brudt med volden. Vi konkluderer ligeledes, at CTI-projektet har kunne imødekomme kvindernes bearbejdning af skam gennem den nære relation og støtte som indsatsen muliggør og dermed skabe bedre muligheder for at bryde med volden. Vi konkluderer endvidere, at CTI-projektet har kunne imødekomme kvindernes behov for at gendanne et hensigtsmæssigt normalitetsbillede, hvilket kan være af afgørende betydning for deres muligheder for at bryde med volden. Dertil konkluderer vi, at projektet har kunne imødekomme nogle af de udfordringer, der kan være forbundet med sammensatte problemer, der kan ses i relation til klassetilhørsforhold ved, at CTI-medarbejderen har kunne støtte kvinden til bedre at kunne navigere i en kaotisk situation. Endeligt kan vi konkludere, at projektet ikke på samme vis kan imødekomme udfordringer relateret til køn, idet køn er et livsvilkår. Dog vurderer vi, at projektet har kunne påvirke og imødekomme særligt de unge kvinders kønsroller og kønsforståelser i positiv retning, hvilket kan forbedre deres muligheder for at bryde med volden.

Ud fra den afsluttende analytiske diskussion vurderer vi, at CTI-projektets styrker kan ses i form af den intensive støtte, som kan skabe et sikkerhedsnet for kvinden og ligeledes at

den tager udgangspunkt i kvindens behov. Modsat vurderer vi, at projektet har sine begrænsninger i form af, at støtten gradvist markant skal reduceres gennem det enkelte CTI-forløb og at projektet har vanskeligt ved at rumme de mest sårbare og ressourcetsvage kvinder. Endeligt vurderer vi, at metoden afspejler forskellige tendenser i nutidens sociale arbejde i Danmark, herigennem både elementer af New Public Management og New Public Governance.

Vi kan samlet set konkludere, at CTI-projektet ikke har skabt bemærkelsesværdige forandringer på institutionelt niveau, da projektet ikke er blevet implementeret som en permanent indsats og ej heller i væsentlig grad elementer heraf. Vi vurderer derimod overordnet, at det har skabt forandring på et individuelt niveau, for de kvinder, der har været en del af projektet og profiteret heraf, som argumenteret for i nærværende speciale.

8. Litteraturliste

Altinget.dk: URL

(<https://www.alinget.dk/artikel/loekke-regeringen-vil-aendre-loven-saa-sex-uden-samtykke-er-voldtaegt> tilgået 29.05.19

<https://www.alinget.dk/artikel/raad-og-forsker-i-haard-kritik-af-satspuljen>

30.05.19

Becker, H. S. (1963): Kinds of Deviance – A Sequential Model, I: *Outsiders – Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.

Brown, B. (2006): *Shame Resilience Theory: A Grounded Theory Study on Women and Shame*.

Families in Society

Brown, B. (2012): *Glem hvad andre tænker - Mod til at være sårbar*, oprindelig titel: *Daring Greatly*. 1. udgave, 1. oplag, Borgens Forlag

Bundesen, Peter, Christensen, Anders Bøggild og Rasmussen, Tove (2015). *Social Problemer*. 1. Udgave, 1. Oplag. Hans Reitzels Forlag

Butler, J. (1990): *Kønsballade*. Routledge. Dansk udgave 2010. Forlaget THP, København

Danner.dk, URL: <https://danner.dk/faktaomkaerestevold> tilgået den 01.03.19

Dannerskiold-Samsøe, Sofie, Mørck, Yvonne, Sørensen, Bo Wagner (2011) *Familien betyder alt - Vold mod kvinder i etniske minoritetsfamilier*. 1. Udgave, 2. Oplag. Frydenlund

Danskkvindesamfund.dk URL: <https://danskkvindesamfund.dk/dansk-kvindesamfunds-abc/feminisme/> tilgået 23.05.19

Davies, B. (2007): Kvinders subjektivitet og feministiske fortællinger. I: D. M. Søndergaard (red.), *Feministiske tænkere - en tekstsamling (179-206)*. 1. udgave, 1. oplag Hans Reitzels Forlag.

Deen, Laura, Johansen, K. B. H, Møller, S. P & Laursen, B. (2018). *Vold og seksuelle krænkelser - En afdækning af omfang og udvikling af fysisk vold og seksuelle overgreb og omfang af seksuelle krænkelser samt en analyse af erfaringer med digitale seksuelle krænkelser*. Statens Institut for Folkesundhed, SDU.

Deloitte (2019). *Evaluering af CTI for kvinder på krisecenter - afsluttende rapport*.

Det Kongelige Bibliotek, URL:

http://www.kb.dk/da/nb/fag/dafos/Dagligliv.dk/Temaer/En_rigtig_helt/Indsigt/Dokumenter/vold_slagsmaal_og_straf/index tilgået 26.03.19

Gadamar, H. G. (2004): *Sandhed og metode - grundtræk af en filosofisk hermanuetik*. 1. udgave, 1. oplag. Nørhaven Book, Viborg

Goffman, E. (2010): *Stigma - om afvigerens sociale identitet*. 2. Udgave, 2. Oplag. Narayana Press

Gyldendal.dk. URL:

http://denstoredanske.dk/Krop,_psyke_og_sundhed/Psykologi/Psykoanalyse_og_egopsykologi/internalisering tilgået d. 17.04.19

Harste & Mortensen (2007): *Sociale samhandlingsteorier*. I: H. Andersen & L. B. Kaspersen (red.), *Klassiske og moderne samfundsteori* (597-624). 4. Udgave, 2. Oplag. Hans Reitzels Forlag

Institut for menneskerettigheder (2014a): URL: <https://menneskeret.dk/nyheder/ret-liv-uden-vold> tilgået den 28.02.19

Institut for Menneskerettigheder (2014b): *Ret til et liv uden vold*, 2014, Danmark Nationale Menneskerettighedsinstitut

Jacobsen, H. M. & Kristensen, S. (2002): *Erving Goffman - Sociologien om det elementære livs sociale former*, Hans Reitzels Forlag

Jensen, V. L. og Nielsen, S. L. (2005): *Når vold er hverdag – en undersøgelse af mænds vold mod kvinder i nære relationer*. 1. udgave, 1. oplag VFC socialt Udsatte og LOKK

Juhl, S. (2018): Videnskabsteoretiske kontroverser i forskningen i socialt arbejde. I: S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (s. 319-346). 1. Udgave, 1. Oplag. Hans Reitzels Forlag, København

Järvinen, M. (2005): Interview i en interaktionistisk begrebsramme. I: Järvinen M. & Mik-Meyer, N. (red), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. Udgive 1. Hans Reitzels Forlag, København

Jørgensen, A. (2008) Hermeneutik, fænomenologi og interaktionisme. I Jacobsen, M. H og Pringle, K. (red), *At forstå det sociale*. 1. udgave, 1. oplag. Akademisk Forlag, København

Kristeligt Dagblad (2017): URL: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/liv-sjael/sex-loegn-og-tv-serier> tilgået 27.05.19

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015): *Interview - Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. 3. udgave, 1. oplag. Hans Reitzels Forlag, København

Kvindeinfo.dk: URL: <http://www.kvindeinfo.dk/kilde.php?kilde=316> tilgået den 23.05.19

Kvindekrisecentret.dk: URL: <http://www.kvindekrisecentret.dk/> tilgået 25.05.19

LOKK.dk URL:

<http://www.lokk.dk/Viden-om-vold/Hvad-er-vold/>

tilgået 27.03.19

Lov om Social Service URL:

<https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=202239> tilgået den 27.03.19

Mandag Morgen (2011): *Ud af familiens vold*, Mandag Morgen og TrygFonden

Monrad, M. (2018): Tilvirkning af data. I: S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (s. 107-143). 1. Udgave, 1. Oplag. Hans Reitzels Forlag, København

Olesen, S. & Monrad, M. (2018): Indledning. I: S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde* (s. 9-31). 1. Udgave, 1. Oplag. Hans Reitzels Forlag, København

Plantener, P. & Schacht-Petersen, Karsten 2015: *I øjenhøjde med den voldsudsatte*, 1. Udgave, 1. oplag, Livkom - Livsberigende Kommunikation

Politiken 2018, Kronik: *Retssystemet lader krænkede kvinder i stikken*, URL: <http://mo.infomedia.dk/ShowArticle.aspx?Duid=e694117f&UrIID=6b1166c7-0e52-4fb3-bb32-3c88e33110fe&Link=> tilgået den 01.03.19

Rambøll (2015). *Evaluering af krisecentertilbuddene - Evalueringsrapport* udarbejdet til Socialstyrelsen

Regeringen (2014): *Indsats mod vold i familien og i nære relationer - National handleplan*

Retsinformation 1997, URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/199612K00213> tilgået 26.03.19

Retsinformation 2014, URL: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=164158> tilgået 04.03.19

Retsinformation 2019, URL: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=208457> tilgået den 25.05.19

Rosenberg, T. (2007): *Introduktion I: D. M. Søndergaard (red.), Feministiske tænkere - en tekst samling* (15-26). 1. udgave, 1. oplag Hans Reitzels Forlag

Socialstyrelsen (2018). *Årsstatistik 2017- Kvinder og børn på krisecenter*

Socialministeriet, URL: <https://socialministeriet.dk/arbejdsomraader/udsatte-voksne/vold-og-krise/tilbud-til-voldsramte-og-indsatser-mod-vold-i-naere-relationer/> tilgået den 28.02.19

Socialstyrelsen.dk URL: <https://socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/voksne/cti-for-kvinder-pa-krisecenter> tilgået 27.02.19

<https://socialstyrelsen.dk/filer/tvaergaende/dokumenterede-metoder/om-dokumenterede-metoder/cti-1/beskrivelse-af-cti-metoden.pdf> tilgået 27.03.19

<https://vidensportal.dk/temaer/unge-og-voksne-hjemlose/indsatser/critical-time-intervention-cti> tilgået 27.03.19

<https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-voksne-og-handicap/om/cti> tilgået den 03.04.19

Torfinn & Triantafillou (2017): *New Publik Governance på dansk*. 1. Udgave, a. Oplag. Akademisk Forlag, København

Widerberg, K. (2007): *Køn og samfund*. I: H. Andersen & L. B. Kaspersen (red.), *Klassiske og moderne samfundsteori* (597-624). 4. Udgave, 2. Oplag. Hans Reitzels Forlag

9. Bilag